

Bert Blom: Navigatør i Mørkets Hjerter

Efter Stanleys meritter – og hans bøger om samme – i Centralafrika og hans udforskning af den mægtige Congo-flod i 1880'erne for kong Léopold II af Belgien, blev Fristaten Congo, senere Belgisk Congo, den store dragende magnet for alverdens eventyrere og – ikke mindst – for mange skandinaviske søfolk. Bibliotekar Bert Blom skildrer i det følgende enkelte af de danske søfolk, der på godt og ondt lod sig hverve til at befære floden for bl.a. at få deres eventyrlyst styret. At et par af dem mødte Joseph Conrad i Congo gør ikke historien mindre interessant. (Et mere omfattende manuskript om samme emne er under udarbejdelse).

Floden

Lokkende og lurende ligger den dér – som en gigantisk bugtende, altopslugende og kvælende kæmpepython, ligesom i et forsøg på at betvinge og bryde ækvatoranokondaens evige diktatoriske og ligeliniede dominans – mystikkens og legendernes sagnomspundne Congo-flod. Et lands livsnerve og navlestreng, en vigtig transportvej gennem Centralafrika, som en aorta – en rastløs bankende og pulserende storpulsåre gennem Mørkets Hjerter. En flod, der med sine mange mindre bifloder, i mangt og meget også kan minde om en kæmpeblæksprutte, der holder landet i et fast, nærmest krampagtigt, greb.

Landet

Længe lå det indre af landet i Centralafrika ligesom afventende og uudforsket. Det lå der i mange år, som én af de store, jomfruelig hvide pletter på verdenskortet. Disse hvide pletter, der pirrer nysgerrigheden og ægger fantasien og eventyrlysten hos mangen en forvoven fantast. Disse hvide pletter på verdenskortet, der – efter årtiers opdagelsesrejser befolkede af dødens købmænd, af eventyrere, skattesøgere, lejesoldater og missionærer, og efter årtiers kampe om magten og værdierne i disse hjemsogte og hårdt ramte områder og lande – har ændret farve til blodrøde pletter, farvet som de er af tusinder og atter tusinder af uskyldige menneskers blod.

Kort rids af Congos historie

Riget Congo opstod omkring år 1350, da stammefolk fra nord trængte ned til Congo-floden og erobrede landet omkring den. Stammefolkene opkaldte derpå landet efter den største stamme.

Fra slutningen af det 15. århundrede, hvor portugiserne ved et tilfælde fandt frem til Congo-flodens udløb og munding, har et væld af portugisiske opdagelsesrejsende i spidsen for utallige mindre og større ekspeditioner forsøgt at trænge ind i

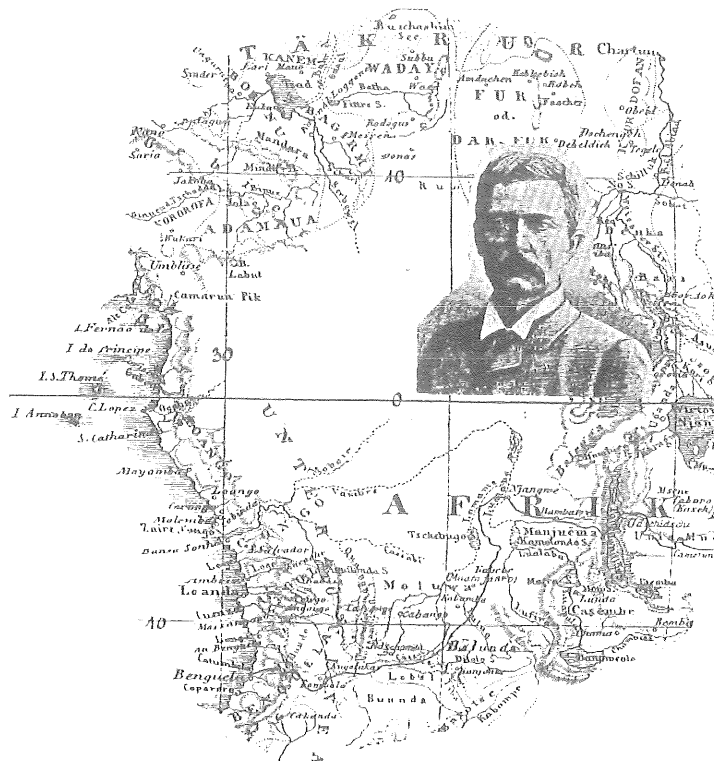
Congo og opad Congofloden uden større held. Flodens vanskelige besejlingsforhold i form af store sten, omkringdrivende træstammer, grundt vand og mange vandfald i forening med det usunde klimas mange farlige sygdomme drev dem som oftest tilbage til det åbne, friske hav.

Det vil føre for vidt her at opremse alle ekspeditioner og opdagelsesrejsende gennem tiden, men nogle af dem, der har sat sine spor og indskrevet sig i Congo og det indre Afrikas historie er flg.: Diogo Cão, Martin Behaim, Belgarde, Descouvières, Joli, Lacerda, Tuckey, Vidal, Owen, Burton, Speke, Magyar, Schweinfurth, Cameron, Dillon og Murphy – for blot at nævne nogle få.

To navne kan ingen dog undgå at nævne – fordi disse navne gennem årene har indgået og stadig indgår i alle skoleelevers børnelærdom – David Livingstone og Henry Morton Stanley. Især Stanleys indledningsreplik, da han efter mange lidelser og strabadser endelig finder Livingstone i Ujiji (10. nov. 1871) på østsiden af Tanganyikasøen: »Dr. Livingstone, I presume?«, er indprentet i én til evig tid.

Stanley – der rejste 16 år i Centralafrika – er uden tvivl den vigtigste og mest markante person i forbindelse med Congos historie, fordi det var ham af alle, der sammen med sine rejsefæller trængte længst ind i det indre Afrika og endog krydsede Ækvatorialafrika to gange, først fra det Indiske Ocean til Atlanterhavet i årene 1874-77 og dernæst i omvendt rækkefølge i årene 1887-89.

Det var Stanley og hans medhjælpere, der åbnede landet Congo for kongen, det

Stanley i Centralafrika. Collage-parafisering af Bert Blom.

Stanley in Central Africa. Collage-paraphrasing by Bert Blom.

var Stanley, der trods utrolige strabadser og lidelser åbnede og kortlagde Congofloden og anlagde byer og poster af forskellig art på flodbredderne fra Stanley Pool til Stanley Falls – et beundringsværdigt arbejde uanset, hvad man ellers kan finde på at sige om ham. Og alt dette til personlig benefice – skulle det senere vise sig – for Belgiens kong Léopold II og vel også til dels for den belgiske nation som helhed.

Det Internationale Afrikanske selskab

I september 1876 samlede kong Léopold II af Belgien de mest kendte opdagelsesrejsende, nogle præsidenter for geografiske selskaber i enkelte lande, politikere og filantroper til en geografisk konference omhandler Centralafrikas fremtid. Resultatet af denne konference blev dannelsen af *Association Internationale Africaine (AIA)* også kaldet *Associationen*, sammensat af medlemmer fra diverse europæiske lande og Nordamerika, og – selvfølgelig – med den belgiske konge som præsident. Englænderne trak sig dog tilbage af frygt for at pådrage sig internationale forpligtelser.

Formålet med *Associationen* var, at skaffe midler til »Udbredelsen af civilisationen i Afrika«, som det så smukt blev udtrykt, og dette formål skulle opfyldes ved at sende diverse ekspeditioner ind i Centralafrika for at oprette visse poster og stationer, bl.a. skulle man trænge frem ad handelsvejen fra Zanzibar til Tanganyika. En blå fane med en gylden stjerne – Congorigets gamle fane – blev *Associationens* banner.

Til trods for, at *Den belgiske Komité* i *Associationen* udrustede i alt seks mindre vellykkede ekspeditioner i løbet af en tiårsperiode til »civilisationens fremme«, forblev landet omkring Congofloden en »uciviliseret hvid plet« på Afrikakortet. Først da Stanley blev overtalt af Léopold til at gå i *Associationens* tjeneste begyndte der endelig at ske noget. Stanley drog til Zanzibar i januar 1879 og hyrede folk til en – som det hed – »videnskabelig, økonomisk og politisk ekspedition«, og i maj samme år indskibedes den europæiske del af ekspeditionen, bestående af 13 deltagere fra hen-

holdsvis Amerika, Belgien, Danmark, England og Frankrig, ombord på damperen BARGA i Antwerpen. Samtidig med BARGAs afsejling fra Antwerpen, forlod Stanley Zanzibar ombord på damperen ALBION og sejlede gennem det Røde Hav, nord om Afrika og ned langs vestkysten til havnebyen Banana i Congoflodens munding, hvor hele ekspeditionen samledes.

De følgende år koloniserede Stanley nærmest Congo for den belgiske konge. Den 23. februar 1885 stiftedes *Den Uafhængige Congostat* med AIAs anerkendelse, og den 1. august 1885 kunne Léopold II bestige tronen som Det Frie Congos enevældige hersker med det belgiske parlaments billigelse.

Den arabiske slavehandel

Efter portugisernes ca. 300-årige udnyttelse og udsugning af Congo – som også indebar en omfattende handel med slaver, der i tusindevis blev taget til fange og fragtet i lag ombord på skibene for derefter at blive solgt til Amerika – og efter at England havde forbudt slavehandel i 1807 og slaveri i 1833 (Danmark 1792 og 1848), var der nogle få som troede, at denne umenneskelige handel var ved at være et overstået kapitel i verdenshistorien.

Da kong Léopold II tog over i 1885, lå det da også mere eller mindre latent indbygget i motiveringen »til civilisationens fremme og kristendommens udbredelse«, at han ville bekæmpe den stærkt udbredte og ekspanderende arabiske slavehandel overalt, hvor man stødte på den. Det skal retfærdigvis tilføjes, at belgierne momentvis også gjorde visse forsøg i den retning, men så

hører det også med til historien, at Léopold – foruden at indføre skat for de sorte, der udnyttede et jordstykke – også indførte en ny form for slaveri, idet han kontraktligt bandt de indfødte til – i en periode på syv år – at indsamle elfenben og gummi, som en del af den egenmægtige berigelsespolitik, som han hårdt og brutalt førte i sine 23 år som enevældig hersker i Congo. Et eksempel på omtalte brutalitet er f.eks., at man huggede en hånd af den stakkel, der

ikke kunne overholde at bjerge sin tildelte kvote af gummi.

Her skal det lige indskydes, at begrebet slaver absolut ikke var noget ukendt begreb mellem de indfødte, idet de indbyrdes stammekrige automatisk medførte, at fanger fra andre stammer blev gjort til slaver, hvilket dog alligevel ikke helt kan sammenlignes med den udbredte handel med slaver til udlandet.

Stanley har i sine bøger fortalt om sin forfærdelse, når han af og til mødte de arabiske slavehandlere med deres lænkede slaver i lange kolonner, og det samme har Joseph Conrad givet udtryk for i sin roman *Mørkets Hjerte*. Ligeledes skildrer mange af skandinaverne i Leopolds tjeneste i deres dagbøger arabernes grusomhed.

Den danske kaptajn Duhst, hvis dagbog vi senere skal stifte bekendtskab med i brudstykker, fortæller også om sit møde med slavehandelen i Congo og måske især om sit møde med Tippu-Tip – en kendt og berygtet arabisk slavehandler (omtalt i flere bøger om Congo – se litteraturliste bagest) bosat dybt inde i landet i den by, der var endestation for sternwheelerne på den sejlbare del af Congofloden, Stanleyville ved Stanley Falls.

Den kendte og berygtede arabiske slavehandler Tippu-Tip, tegnet af Siegfried Duhst efter et allerede eksisterende portræt i landsbyen M'Bumba den 16. juni 1890.

(Fotograferet af Kirsten Jappe. H&S arkiv).

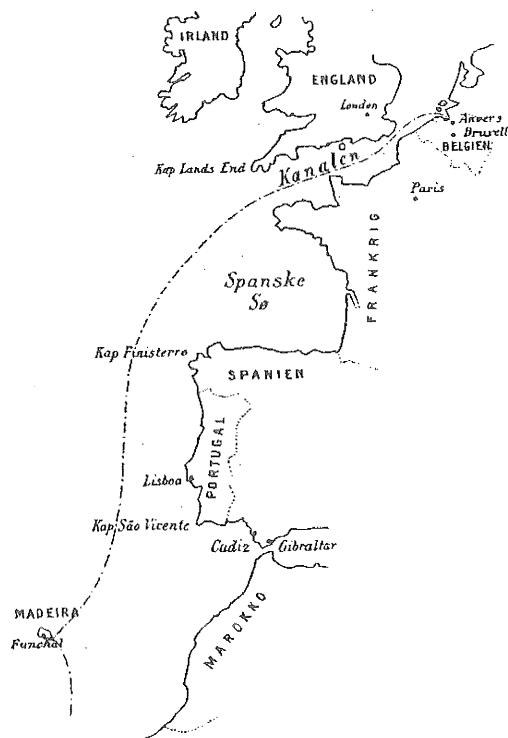
The infamous Arab slave dealer Tippu-Tip, drawn by Siegfried Duhst from an already existing portrait in the village of M'Bumba 16th June 1890.

(Photographed by Kirsten Jappe. DMM archives.)

Hvervekampagnen og søforbindelserne

Så begyndte den store hvervekampagne for at skaffe officerer og søfolk til at vogte landet og besejle den store flod i hele dens farbare udstrækning samt alle dens bifloder.

Ejendommeligt nok var der allerede fra starten og i hele forløbet forbavsende få belgiere, der tilsluttede sig Leopolds store idé og projekt. Om denne fåtallige eller mangelfulde tilslutning skyldtes belgiernes mangel på eventyrlyst og fantasi, ligegyldighed for omverdenen og dens værdier eller en vis nøgternhed og angst for de farer, der truede i det fjerne, mørke kontinent, skal jeg lade være usagt.

Men til gengæld samlede andre landes eventyrere i fuldt mål i belgiske, engelske, franske, portugisiske og tyske havne, fortrinsvis i Antwerpen og Liverpool, men også i Le Havre, Marseille, Lissabon og Hamburg. Engelske dampskibslinier havde lige fra Belgiens tiltrædelse af Congos besiddelse betjent den sydlige del af Afrikas vestkyst fra Liverpool.

Antwerpen havde på det tidspunkt ingen faste afgang mod Congo. Det fik havnebyen først i 1891, da Congostaten sluttede kontrakt med et engelsk og et tysk rederi om regelmæssig afgang af damper den 6. i hver måned fra Antwerpen til Matadi.

I 1895 dannedes så endelig to selskaber, *La Compagnie Belge Maritime du Congo* og *La Société Maritime du Congo*, der skulle sikre belgiere fast månedlig forbindelse med deres koloni.

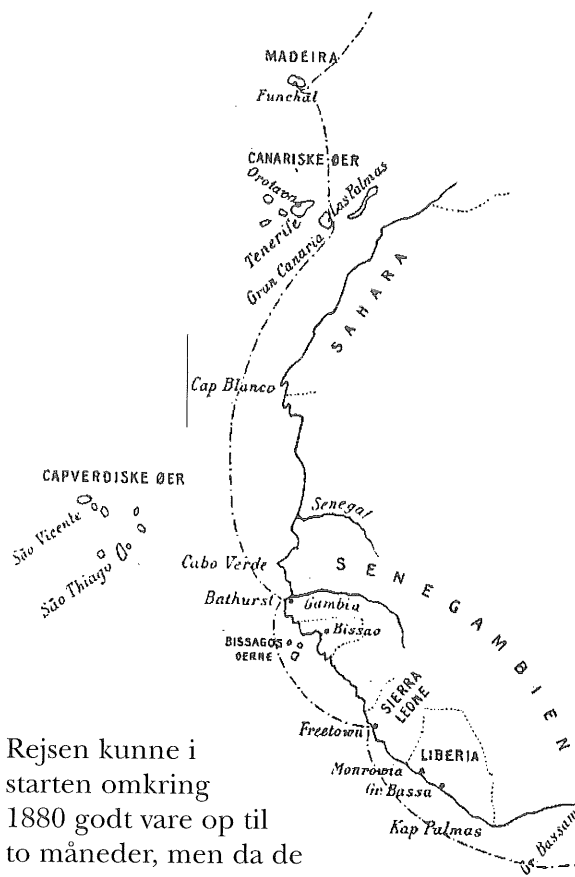
Blandt udlændingene i Congo var det skandinaviske kontingent af søfolk og soldater langt det største. Skandinaverne tog i de fleste tilfælde toget til Antwerpen og ventede så her på skibslejlighed indtil en eller anden damper skulle afgå sydpå. Den almindeligste rejserute gik fra Antwerpen med stop på Madeira og i Las Palmas – og undertiden i enkelte vestafrikanske havnebyer – og derfra til Banana, Boma og Matadi.

Congofarernes almindeligst anvendte sejlroute fra Antwerpen til Madeira.

(Jenssen-Tusch, H.: *Skandinaver i Congo* = J-T)

The most common sailing route for Congo travellers from Antwerp to Madeira.

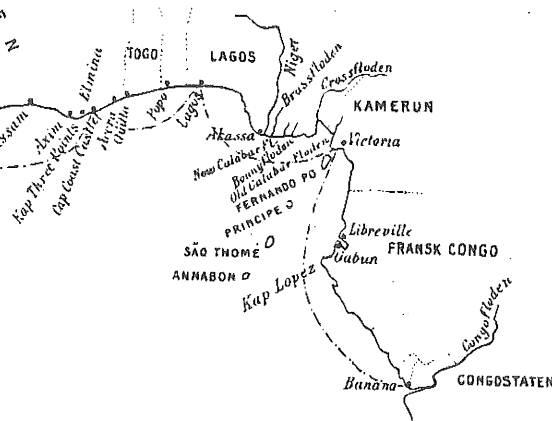
(H. Jenssen-Tusch: *Skandinaver i Congo* = (J-T)

Rejsen kunne i starten omkring 1880 godt vare op til to måneder, men da de to ovennævnte belgiske selskaber startede deres virksomhed i 1895, blev rejsens varighed afkortet og skåret ned til mellem 18 og 21 dage. Fra Banana blev de nyankomne som regel fragtet videre med Congostatens egne små dampere til Boma, hvortil de ankom dagen efter. Her blev de så chekket ind, og her fik de deres udrustning til den udmærkede karavanevej udleveret. Derefter afgik de til Matadi, hvor strabadserne og karavanevejene ventede de dristige.

Karavanevejene

Sejladserne op ad Congo-floden fra Boma til Matadi kræver sin lods. Ikke alene snævrer floden betragteligt ind og bliver meget dybere, men sandbankerne sejles agterud og afløses i stedet af talrige skær og en meget kraftig strøm. Floden bugter sig videre som den ovenfor omtalte slange og lige ved grænsen mellem fransk og belgisk Congo danner floden en ret vinkel i nord-sydretning, og her kan strømhastigheden i regntiden stige til 9-10 knob. Det nordlige sving i floden her kaldes »Helvedeskedlen« (»Le Chaudron d'Enfer«) og rummer nogle enorme strømhvirvler, som kun en erfaren og forsigtig lods kan forcere, hvilket ikke mindst de mange iøjnefaldende, rustne vrage, der stadig hænger på skærene i

Rejseruten fortsat fra Madeira til Banana i Congo-flodens mundning.

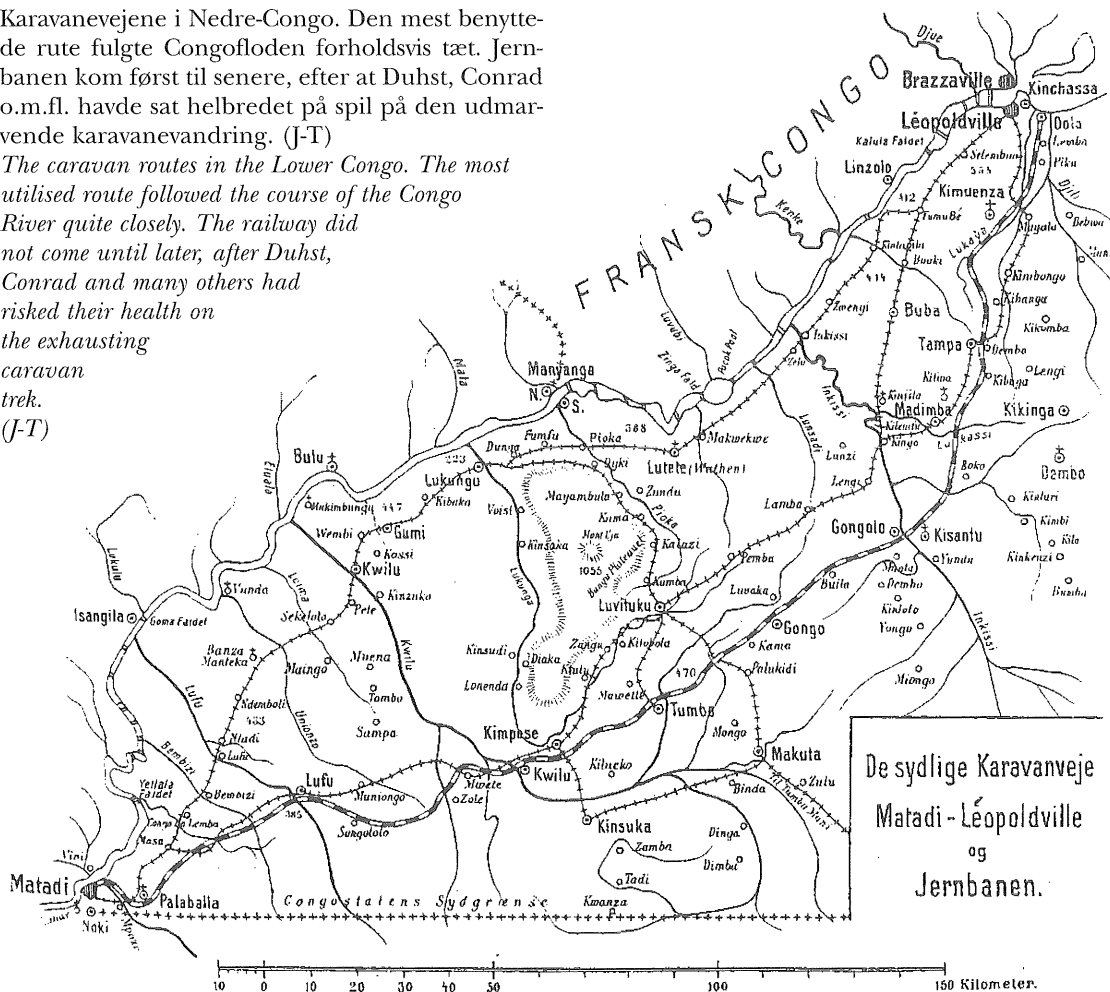
(J-T)

The most common sailing route for Congo travellers from Madeira to Banana in the mouth of the Congo River.

(J-T)

Karavanevejene i Nedre-Congo. Den mest benyttede rute fulgte Congofloden forholdsvis tæt. Jernbanen kom først til senere, efter at Duhst, Conrad o.m.fl. havde sat helbredet på spil på den udmarvende karavanevandring. (J-T)

The caravan routes in the Lower Congo. The most utilised route followed the course of the Congo River quite closely. The railway did not come until later, after Duhst, Conrad and many others had risked their health on the exhausting caravan trek.
(J-T)

periferien af »Helvedeskedlen« og »Djævelsvinget« i vore dage som en slags flodens »færdselsskilte«, er glimrende, men makabre beviser på.

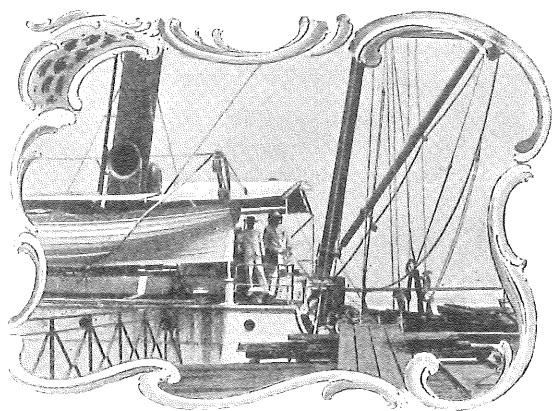
Matadi var – grundet de mange vandfald mellem Matadi og Léopoldville – udgangspunkt for karavanetransporterne syd for øvrefloden (byen er senere blevet begyndelsesstation for jernbanelinien til Léo-

poldville). Léopoldville blev også kaldt »De hvides Kirkegård« på grund af det usunde klima og beliggenheden ved Krystalbjergene.

Karavanevejen langs Congofloden var – til jernbanens færdiggørelse i 1898 – den eneste regulære og fremkommelige vej til at opretholde forbindelsen mellem Matadi og Léopoldville. Netop i 1880'erne, hvor

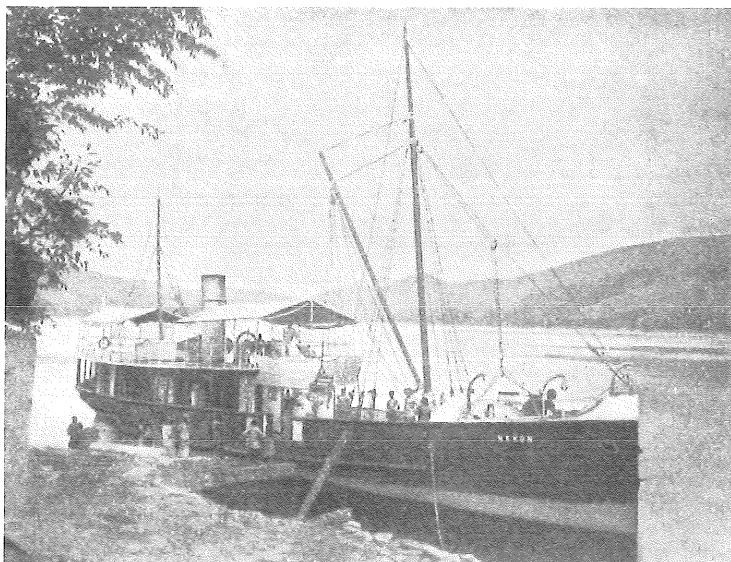
mange skandinaver ankom til Congo, blev der udfoldet enorme anstrengelser langs karavanevejene for at gøre dem mere farbare, og det gjaldt ikke mindst den karavanevej, der følger floden på nærmeste hold.

Man udvidede simpelthen den gamle karavanesti og lagde dæmninger gennem sumpene, byggede primitive broer og endog hængebroer af stål over rivende bjergstrømme, og kun bredere floder som Kwilu og Inkissi måtte forceres ved hjælp af færger, som oftest bestående af kanoer og hval-

Udsnit af S/S WALL, der oprindeligt var portugisisk og hed LUZO. Den var for opgående ad Congofloden i 1895 og tørnede på Diamantklipperne ved Noki, hvorefter den sank midt i sejlrenden. En svensker ved navn Ludvig Wall bjergede den, og Congostaten ærede ham ved at give damperen hans navn. (J-T).

A section of the S/S WALL, which was originally a Portuguese ship named LUZO. While on its way up the Congo River in 1895 it crashed into the Diamond Cliffs at Noki, and then sank in the middle of the fairway. A Swede named Ludvig Wall salvaged it and he was honoured by the Congo state by having the steamer named after him. (J-T)

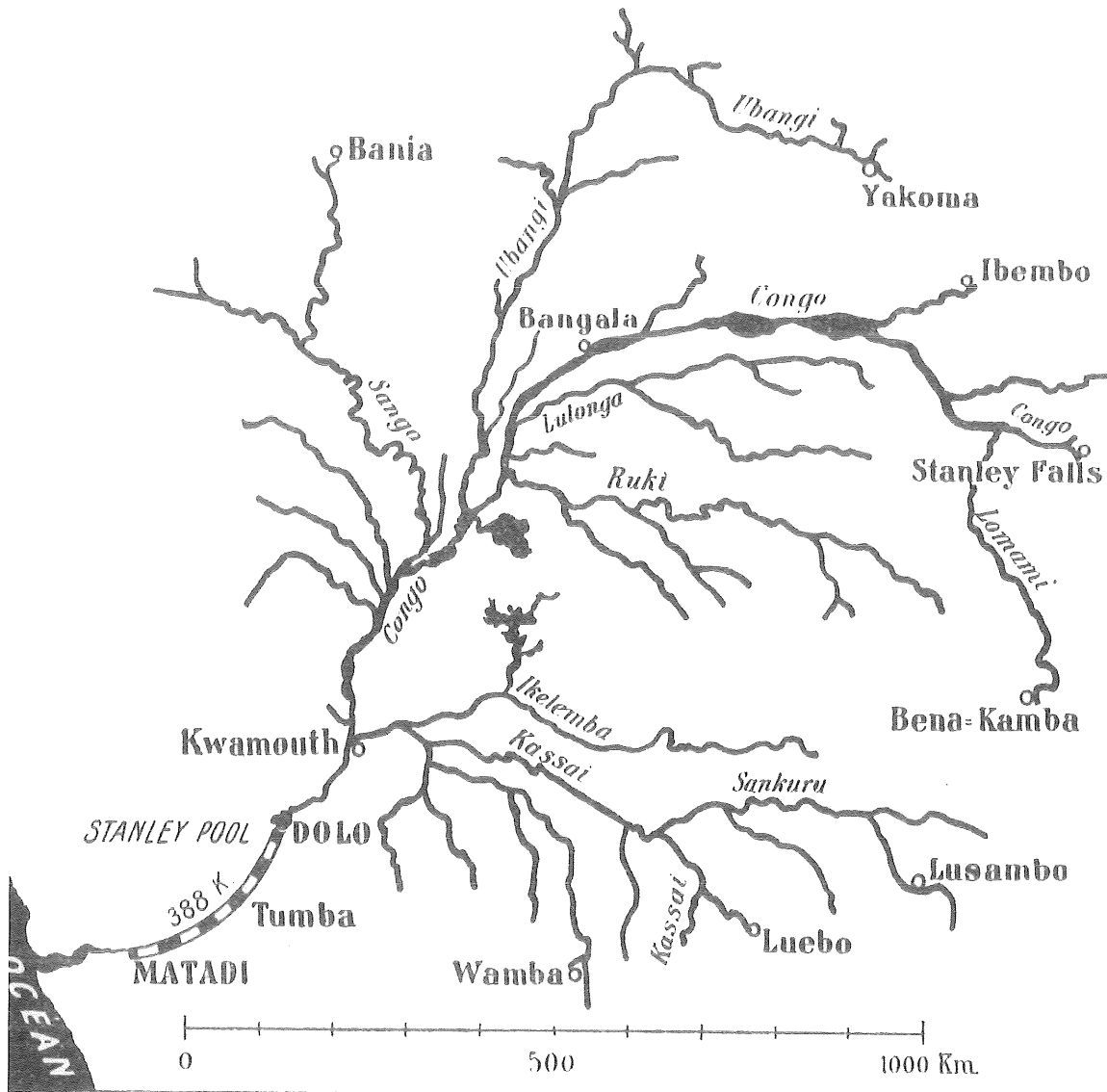

S/S HÉRON, der bl.a. sejlede mellem Banana og Boma og ind imellem også på portugisiske kolonihavne. Helsingør-skibsføreren Vigo Wright var bl.a. også i en periode fører af dette skib. (J-T).

The S/S HÉRON, which among other routes sailed between Banana and Boma, and occasionally to the Portuguese colonial ports as well. A ship captain from Elsinore called Vigo Wright was also master of this ship for a period. (J-T)

både (herom senere). Der blev endvidere oprettet etapeposter i form af rummelige træhytter med veranda hele vejen rundt (kun for hvide) samt chimbeks (stråhytter) for de sorte bærere og soldater.

Det siger sig selv, at disse forbedringer – hovedsagelig udført af skandinaver – gjorde den ca. 500 km. lange karavanevej betydelig mere sikker, end den havde været tidligere, men der var alligevel mange farer forbundet med disse marcher el. vandringer ad primitive stier og veje kantet af gra-

Lig en kæmpeblæksprutte ligger Congoflodnetets fangarme ligesom spredt ud over og fastsugget til Centralafrikas hvide plet. (J-T).

Like a giant octopus the tentacles of the Congo River network lie spread out and stuck onto the white spot of Central Africa. (J-T)

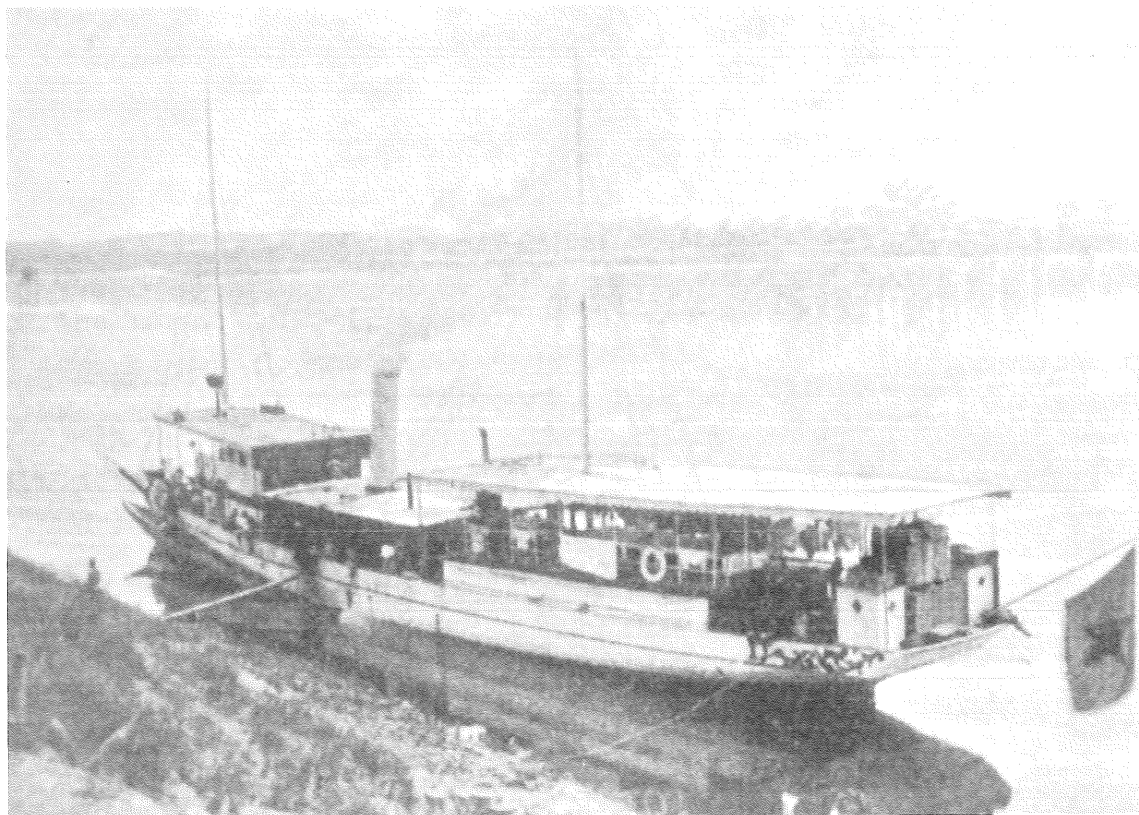
ve. Vilde dyr, menneskeædere og utallige farlige sygdomme var nogle af de farer, der ventede de nyankomne og var med til at »gøre kål« på nogle af dem undervejs.

Congostatens og flodens fartøjer

Fartøjerne, der besejlede floden og flodnettet, kaldtes Congostatens Flåde, og den stod under opsyn og ledelse af en såkaldt

marinedirektør, der havde sæde i Boma, men i øvrigt havde sejladsen på nedre og øvre flod hver sin ledelse i henholdsvis Boma og Léopoldville.

Sejladsen på Nedre-Congo blev besørget af mindre dampere og dampbarkasser, der sejlede mellem Banana, Boma og Matadi. Enkelte af dem sejlede dog også mellem Boma og portugisiske kolonihavne.

Den armerede postdamper LE KEMPENAER liggende med dampen oppe ved bredden af øvrefloden ud for Romée. (J-T).

The armoured mail steamer LE KEMPENAER lying at full steam by the bank of the upper river off Romée. (J-T)

Pirogue/kano med overdækning og last ud for Stanleyville – tidligere Stanley Falls stationen.

(J-T)

Decked-in pirogue / canoe with cargo lying off Stanleyville, formerly known as the Stanley Falls Station.

(J-T)

Antallet af flådens skibe øgedes naturligvis fra år til år. Således fandtes i 1902 damperne WALL, HIRONDELLE, HÉRON og PRINS BAUDOIN, hvoraf WALL var den største på 260 tons. Sidstnævnte damper var oprindeligt portugisisk og hed LUZO, og den blev for øvrigt senere navngivet efter en svensker ved navn Ludvig Wall, der bragte den flot to år efter, at den for opgående i 1895 var tørnet på Diamantklipperne ved Noki og var sunket midt i sejløbet, hvorefter både rederiet og assuranceselskabet havde opgivet den.

Flåden i Nedre-Congo bestod endvidere af dampbarkasserne CAMILLE JANSSEN, ARGUS og ANVERSOIS samt af tre lægttere og én dampmuddermaskine.

Øvre-Congos sejlbare flodnet udmunder i den meget roste havneby Stanley-Pool oven for Livingstonefaldene. Hele dette enorme flodnet rummer i alt ca. 18.000 farbare km. eller ca. 9.735 sejlbare sømil og var således dengang den bedste adgang og transportvej til næsten hele landets indre.

Den første damper, der blev sat i vandet i Øvre-Congo, var den lille EN AVANT, som blev benyttet af Stanley i 1881. Siden da gik det også her forrygende hurtigt år for år med en stigning i antal af skibe.

I 1902 havde man på øvrefloden i alt 30 dampfartøjer af varierende størrelse og 23 af disse var i størrelsesordenen fra 35 tons og ned til et par tons. Der var f.eks. – foruden den armerede postdamper DE KEMPENAER og tre store bugsérdampere – tre ret nye skibe BRABANT, HAINAUT og FLANDRE (150 tons hver) samt VILLE de PARIS (60 tons).

Navnene på småfartøjerne var ARCHIDUCHESSE STEPHANIE, PRINCESSE CLEMENTINE, STANLEY, VILLE d'ANVERS, VILLE de BRUGES og VILLE de BRUXELLES. Foruden disse var der – ikke mindst – Délivrance-bådene, som alle bestod af de såkaldte sternwheelers dvs. hjulskibe med hjulet siddende i agterstavnen.

En del af navnene på disse både og deres skippere vil vi senere støde på i forbindelse med omtalen af kaptajnerne Duhst, Freiesleben, Koch og Madsen, i omtalen af Joseph Conrad samt i de følgende dagbogsbrudstykker.

Navnene på Délivrance-bådene var FLORIDA, ROI des BELGES, VILLE de GAND, VILLE de CHARLEROI, VILLE d'OSTENDE,

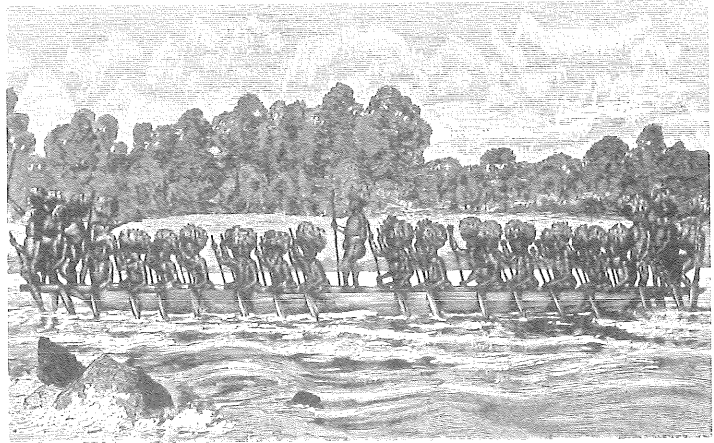
A.I.A., BARON DHANIS, BARON LAMBERMONT og CAPITAINE SCHAGERSTRÖM.

Ud over de nævnte var der naturligvis et ubestemmeligt antal smådampere tilhørende henholdsvis private selskaber og missionærer stationeret ved eller i nærheden af flodbredderne. Floden var simpelthen den eneste mulighed dengang for at holde sig i forbindelse med omverdenen, og fartøjerne var derfor en bydende nødvendighed. Til trods for den tekniske udviklings velsignelser i form af fly og helikoptere er flodsejladsen stadig alfa og omega i Congo.

Besætningerne på skibene bestod som regel af en skibsfører og 1-2 styrmænd samt 1-2 maskinmestre – alle hvide – og hovedsagelig skandinaver. Derudover var der som regel en del tjenende – sorte – ånder ombord, sorte, der om nødvendigt kunne agere tolke, skaffe og bære brænde til kedlerne, udføre det grove arbejde såsom at laste og losse m.m., ja, endog lodse, hvis de var stedkendte, og der var behov for det.

Også et utal af kanoer (el. piroguer) besejlede det uhyre flodnet, hvilket de i øvrigt altid har gjort og fortsat vil gøre. Disse kanoer blev anvendt til mange ting, såsom varetransporter med alle slags fødevarer, frugter, grøntsager, reb og måtter m.m. (elfenben og gummi ikke at forglemme) til markedspladser langs floden. Endvidere anvendtes de også til jagt og færgetransport samt til mindre ekspeditioner ind i sumpene og ad floder med lav vandstand, hvor ingen andre fartøjer kunne færdes.

Krigskanoer hørte også den tid til, og det må have været et fantastisk syn at se disse lange kanoer med op til 40 krigere, der

Krigskano i fuld fart gennem strømhvirvlerne på øvre floden. (J-T).

War canoe at full speed through the eddies of the upper river. (J-T)

som oftest stod op og padlede kanoen med stor hastighed sikkert gennem strømhvirvler, forbi sandbanker og sten. Disse slanke kanoer eller piroguer bestod af udhulede træstammer og var undertiden stykket sammen af flere træer, men var – dette til trods – meget sødygtige.

Hvalbåde kaldtes de lidt bredere og mere komfortable kanoer, som i sagens natur også havde større lastevne og var endnu mere sødygtige. Disse både blev anvendt overalt på flodnettet, søerne og på havet langs kysterne. De indfødtes manøvreedygtighed var i øvrigt meget stor i forbindelse med alle kanotyperne.

De første danskere

Mellem de første danskere man kendte til i Congo var Albert Christophersen og Martin Mortensen, der begge var deltagere i Stanleys første ekspedition i kong Leopold

den andens tjeneste. Nævnes her skal også kaptajnerne J.A.C.J. Martini og C.V.R. Schönberg – skuespilleren Ib Schönbergs farbror – der ankom i 1886 og var mellem de første skandinaver, og som i øvrigt er at finde blandt dem, der tjenestgjorde længst i Congo.

Schönberg blev senere kendt i en lidet flatterende rolle som agitator og hverver for den belgiske koloni. En utaknemmelig rolle, som han vist nok fortrød på grund af alle de protester i form af avisindlæg – der i øvrigt førte til en langvarig polemik og avisfejde, som overvejende foregik i *Politiken* og *Vort Land* – som daglig strømmede ham i møde fra familiemedlemmer, der havde mistet en og anden slægtning i Congos feberbefængte helvede. Den egentlige danske bagmand for hvervningen, der blev sat i system i årene 1882-92, var den københavnske grosserer Adolph Levysohn, der havde vejret i hvilken retning vinden blæste. Han havde fået den idé, at Congo kunne blive et marked for danske handelsvarer og et fremtidigt arbejdsområde for bjergsomme unge, danske handelsfolk. Idéen vandt dog ingen større tilslutning, dertil var konkurrencen fra de øvrige involverede lande for stor. Søfolk og soldater var langt mere efterspurgt og nødvendige til at »åbne« landet i disse første år.

I 1888 ankom bl.a. kaptajn H.S.L. Madsen, og i året 1889, der blev et rekordår med hensyn til indvandringen af skandinaver i Congo, gik i alt 24 – deraf 22 danske – i belgisk tjeneste. I februar ankom således kaptajnerne V. Wright og R.C. Andersen, ma-

skinisterne C.A.C. Christensen, Th. Nyholm, C.H. Fristrøm og S.A. Børglum. I april ankom kaptajnerne S.H.L. Duhst, C.H. Kondrup, S.M. Vallentin og A.H. Wass, maskinisterne R.J.E. Henriksen, A.O. Lissner, J.V. Petersen, P.A. Stoffregen og nordmanden J. Scharffenberg. I juli ankom maskinisterne J.H. Nebelong og E.T.W. Stott, i september kaptajnerne J.H.F.F. Freiesleben, P.C.R. Gluud, G. Jessen og L.R. Koch, maskinisterne F.A. Bruun og J.F.V. Siercke, og endelig ankom i oktober måned den svenske kaptajn A.M. Tjulin.

Af de ovennævnte vil jeg i det følgende mest beskæftige mig med søkaptajnerne – nævnt i egenskab af skibsførere, fordi de hver især førte en lille damper (sternwheeler) på Congofloden med bifloder – Madsen, Duhst, Freiesleben og Koch, hovedsagelig fordi deres skæbner til dels er forbundet med Joseph Conrad og *Mørkets Hjerter*.

Jeg vil dog ikke undlade at nævne helsingoraneren kapt. Vigo Wright, som måske er den, der har opholdt sig længst i Congo, og som i øvrigt var meget populær blandt skandinaverne. Ham vil jeg også senere vende tilbage til.

Kapt. Wass – hvis mærkelige skæbne også lige skal omtales her – fulgtes med Duhst på karavanevejen, men han vendte om efter to dages march; ... »fordi han ikke ville lade sit liv dernede«! Men knapt to måneder efter ankomsten til Afrika – den 30. Juni 1889 – tog han sit eget liv i Boma, efter sigende, fordi han var blevet »sindsforvirret« af klimaet.

Siegfried H. L. Duhst – fører af sternwheelerne STANLEY og VILLE de GAND – fotograferet i fuld gala før afrejsen til Congo. (Foto: Günther, Bruxelles/Kirsten Jappe, H&S arkiv).

Siegfried H. L. Duhst – master of the stern-wheelers STANLEY and VILLE DE GAND – photographed in full gala uniform before his departure for the Congo. (Photo: Günther, Bruxelles/Kirsten Jappe, DMM archives.)

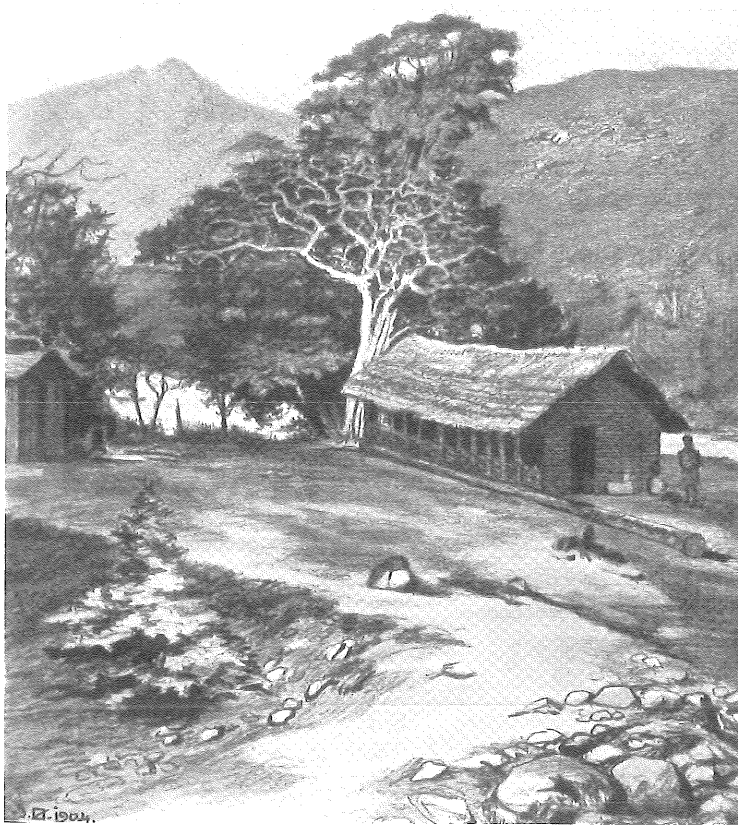
Mange af de skandinaver, der gjorde tjeneste i Belgisk Congo, førte dagbog under deres ophold. Enkelte uddrag af nogle af disse dagbøger er bevaret i f.eks. H. Jensen-Tusch: Skandinaver i Congo, medens dagbøgerne som helhed desværre er forsvundet på forskellig vis. Det er dog langt om længe lykkedes mig at fremskaffe en enkelt – meget væsentlig – dagbog i kopi, nemlig en dagbog ført af kapt. Siegfried H.L. Duhst i årene 1889-1890 (i øvrigt en nøjagtig, håndskrevet kopi) og væsentlig, fordi han var en af de to danske skibsførere, der vides med sikkerhed at have været i kontakt med Joseph Conrad i Congo.

I det følgende bringer jeg nogle uddrag af denne dagbog, som jeg har tilladt mig at transskribere med let hånd, idet jeg kun har rettet meningsforstyrrende fejl hovedsagelig ved tilføjelser (i parentes), ligesom jeg har ændret skrivemåden på enkelte tidspunktsangivelser af samme årsag. Stave måde og stil fremstår som i det håndskrevne forlæg med den undtagelse, at jeg for overskuelighedens skyld har lavet afstand mellem de angivne datoer. Jeg har ligeledes fundet det nødvendigt at tilføje et mindre noteapparat:

Uddrag af Duhsts Congo-dagbog
(Transskriberet af Bert Blom og trykt i årbogen
med tilladelse fra Udvandrerarkivet)

Afrejste fra København den 4. April 1889 pr. Bane og ankom til Bruxelles den 5., Kl. 11½ Aften. Ophold i Bruxelles til den 11., hvorefter vi fra Antwerpen afsejlede med den engelske damper »Akassa«. Anløb Portland d. 12., hvorfra jeg afsendte Breve og ankom til Las Palmas paa de Canariske Øer d. 19., Sierra Leonda den 26. Og Old Calebar den 3. Maj.

Ankom til Banana Point den 16. Maj og den næste dag i Boma,...

Den 29 Maj fik jeg Ordre fra Regeringen (Congostatens) (om) at afgaa til Léopoldville på Øvre Congo. Jeg havde en del Besvær med at faa min Udrustning til Karavaneruten i Stand, navnlig et Telt, da der var mange, der var gaaet op til Øvre Congo for nogle Dage siden. Skal afgaa til Matadi 30 Maj.

Tirsdag d. 28 Maj.

Jeg var oppe hos Guvernøren i Dag og klagede over den daarlige Udrustning til Marchturen. Haaber at faa det bragt i Orden imorgen.

Onsdag d. 29 Maj.

Fik Telt, Proviant, Kogeapparater og Vaaben udleveret...

Torsdag d. 30 Maj.

Kl. 7 Morgen tog jeg afsted og gik ombord i »La Belgie«. En Expedition med Capt. Roget i Spidsen var med. Ankom til Matadi Kl. 13,30, blev godt modtagne af Stationschefen, som anviste os et Hus. Vi ere i alt 8 hvide Mænd her paa Stationen for Tiden.

Søndag (Lørdag) d. 1 Juni (1889).

Kl. 9,30. fik vi indfødte Bærere, 8 hver, ialt er vi en Karavane paa 29 Mand. Afmarcherede fra Matadi Kl. 10,30. – Vejen, som kun er en smal Sti med højt Græs paa Siderne, fører over stejle Bjerge og dybe Dale og

Hytte på karavanevejen ved Mpozofloden i Nedre-Congo. (Tegning af J. Ølsgaard i J-T).

Hut on the caravan route by the Mpozo river in the Lower Congo. (Drawing by J. Ølsgaard in J-T)

som gennemskæres af rivende Strømme. Efter en March paa 2 Timer kom vi til en Flod, over hvilken vi satte over i en Kano, slog vore Telte op og kogte Middagsmad....

Søndag d. 2 Juni.

Kom igennem flere Negerlandsbyer. I en af disse købte jeg 4 Æg af Høvdingen for 5 kulørte Lommetørklæder, hvormed jeg er rigeligt forsynet af Staten til at købe Mad for paa Vejen....

Mandag d. 3 Juni.

Kl. 5½ Morgen begav vi os paa Vejen efter at have spist og drukket. Gik hele Formiddagen gennem højt Græs af en fabelagtig Højde. Heden er i Dag saa voldsom, at den ligesom knuger os ned mod Jorden. Vadede over 2 smaa Floder, hvor Vandet gik os til Bæltstedet. Kl. 10½ slog vi Lejr ved en Markedsplads, hvor Negrene fra Omegnen købslog og handlede....

Tirsdag d. 4 Juni.

Afsted Kl. 6 Morgen, besteg et højt og stejlt Bjerg. Efter med meget Besvær at have naaet Toppen, saa vi, at den anden Side af Bjerget var en tætbevokset Skov.... Passerede over flere Floder, hvor Vandet ikke egnede sig til at drikke. Maskinist Stoffregen har faaet Feber,...

Lørdag d. 8 Juni.

Kl. 6 Morgen fortsatte Vandringen. Da nogle af vore Bærere havde absenteret sig Aftenen forinden og havde ligget med vort Tøj et Sted, der laa 1 Mil fra os, fik (de) en lille Opstropning da vi fik fat paa dem. Kom til en Markedsplads, hvor vi for 4 Lom-

metørklæder og 1 tom Flaske købte noget Palmevin. Det var pudsigt at se, hvor de Indfødte er tatoverede paa de løjerligste Maader, de udmærker sig ved at være helt nøgne....

Tirsdag d. 11 Juni.

Efter at have marcheret 1 Time fik vi paa Toppen af en Høj Øje paa Stationen »Lukungu«. Nu er vi omtrent Halvvejen til Léopoldville. Vi blev meget vel modtaget af Chefen, der anviste os Værelser i et Hus af Bambus, som alle Husene ere byggede af her.

En meget smuk Station....

Onsdag d. 12 Juni.

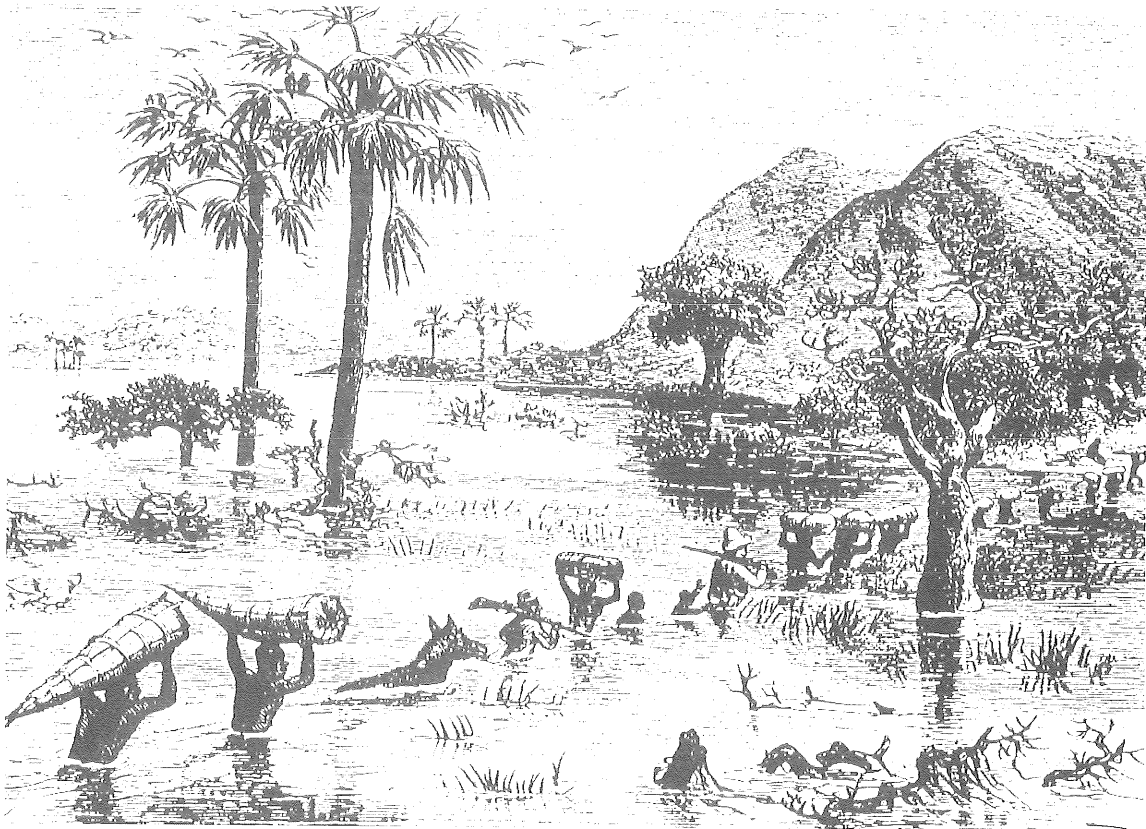
Kl. 8 Morgen kom der en Neger-Karavane og vi gjorde os klar til at fortsætte. Vi fik 22 Bærere. Maskinist Petersen maa vi lade tilbage her paa Grund af stærk Feber. Foruden vore egne Bærere fik jeg 60 andre Negere med mig, alle bærende paa en passende Byrde. Det er en Expedition, som skal ledes af en Capt. Roget, han skal meget langt ind i Landet. Her i »Lukungu« gjorde jeg Bekendtskab med en belgisk Leutnant Chevalier P. le Clement de Saint Marcq,...

Fredag d. 14 Juni.

Marcherede fra Kl. 6 til 11 Fm., mødte mange Elfen(bens)bærere og en Del Indfødte Damer med svære Messingringe om Hals, Arme og Ben....

Lørdag d. 15 Juni.

Jeg har endnu Feber og tager Kinin regelmæssig....

Ekspedition på vej gennem et af karavanerutens sumpfyldte områder med dets ekstra risici i form af febersygdomme, moskitoer, slanger og andet lurende kryb.
(Efter Stanley, H. M.: Congofloden...).

*Expedition on its way through one of the swampy areas on the caravan route with the extra risk of fever, mosquitoes, snakes and other lurking vermin.
(From H. M. Stanley: The Congo River...)*

Mandag d. 24 Juni.

Kl. 6 Morgen brød vi op, og Kl. 9,15 saa vi Congoflaget vaje fra en høj Stang. En ² Time efter marcherede vi ind i Léopoldville, hvor vi blev godt modtaget af Chefen Monsier Van den Bogarden.

Jeg fik her at vide, at jeg var udset til Fører af den nye Damp «Ville de Gand».

... I Tiden førend jeg kom ud at sejle paa Floden, tilbragte jeg Tiden med at tegne Kort, gaa paa Flodheste og Krokodille Jagt og engang imellem foretog (jeg) en Udflugt til Kinchassa, hvor jeg var sammen med Major Parmenter¹ og Delcomyn². Der var jo meget at se og gøre sig bekendt med, og jeg befandt mig meget vel under mit Ophold der.

Jeg fortsætter nu mine Optegnelser fra min Dagbog:

Søndag d. 30 Juni.

Jeg har nu været her i 6 Dage og jeg befinder mig rigtig godt tilfreds. Har haft en Del at gøre med at kopiere Capt. Schagerstrøms Kort over den øvre Congoflod. Løjtnant Axel Schou har i Dag skudt en Flodhest. Fik i Aften dejlig Bøfsteg af samme.

(Onsdag d.) 17 Juli.

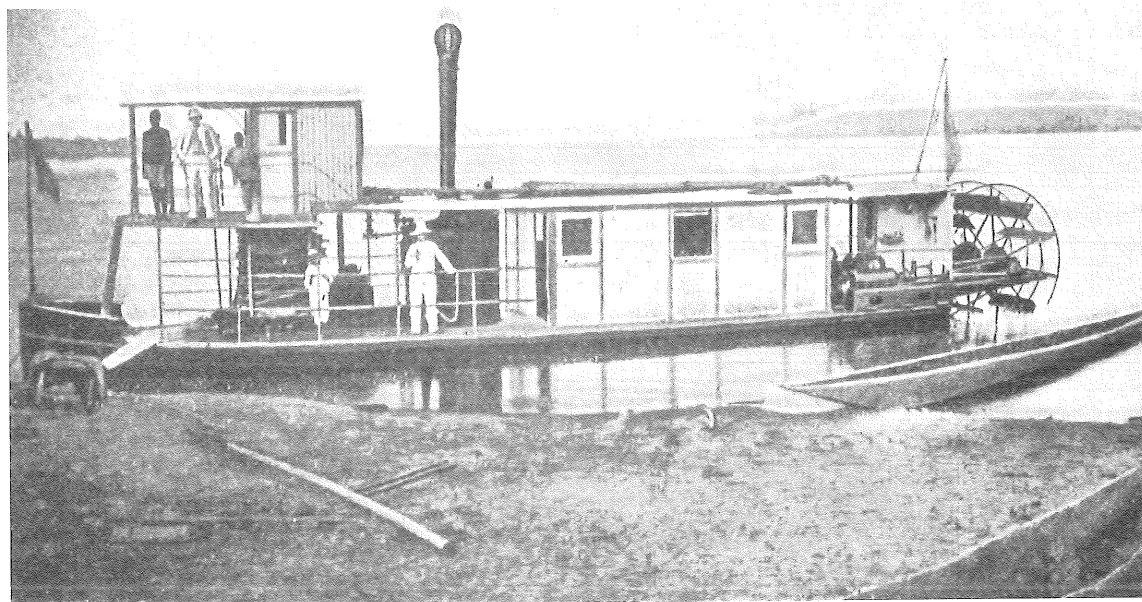
Den nye Damer »Ville de Gand« vil om nogle dage blive færdig til Prøveturen. Dameren »Stanley«, Capt. Madsen er Fører af den, han er ikke rigtig rask, saa jeg

tænker jeg kommer til at føre »Stanley« til Aruwimi.

(Torsdag d.) 18 Juli fik jeg Ordre fra Com-misaire du Distrikt om at overtage »Stanley«. Skal have 75 Soldater med mig, 1 Missionær og 1 Dansk Ingeniør til Bangala.

(Fredag d.) 19 Juli.

Kl. 7½ Morgen forlod vi Léopoldville. Vi anløb Kinchassa. Henad Aften laa vi til ved Skoven for at hugge Brænde til næste Dag. Jeg gaar sædvanlig(vis) selv i Land og udpeger de Træer, der skal fældes, det stables op nede ved Dameren og næste Morgen maales det op, bæres ombord, Økser og

Sternwheeleren VILLE de GAND og en kano liggende ud for en af stationerne ved en flod i Øvre-Congo. (J-T).

The stern-wheeler VILLE DE GAND and a canoe lying off one of the stations by a river in the Upper Congo. (J-T)

Save bliver eftertalt, for at intet bliver borte i Skoven. Sejlads op ad Floden. - - -

Der er nu en Periode fra 20 Juli til 16 Oktober, hvor jeg ingen Dagbog har ført. Grunden er den, at der var saa mange Begivenheder af en saadan Art, at jeg ingen Tid havde, eller ingen Lyst til at skrive....

Da vi nu paa Rejsen fra Bangala til Léopoldville var naaet saa langt som til Indløbet til Stanley Pool, mødte vi Damperen »Ville de Gand«, som førtes af Capt. Madsen med A. Børglum som Maskinmester. Madsen havde skriftlig Ordre med til mig, at jeg skulde overtage »Ville de Gand«. Tog Afsked med Maskinmester Arthur Feddersen og overtog saa »Ville de Gand«, medens »Stanley« fortsatte med Capt. Madsen til Léopoldville.

15 Oktober.

Modtog Post fra Hjemmet, der var ikke saa faa Breve. Den lange Rejse herop har været meget interessant, da jeg paa Turen var inde mange Steder, hvor ellers ingen Dampere kommer. Jeg har paa en Maade ogsaa draget nytte af den lange Tur, da jeg har lært ikke saa lidt af de Indfødtes Sprog. Tillige har jeg ogsaa faaet større Kendskab til Floden, som er temmelig vanskelig, da den er opfyldt af en Mængde store og smaa Øer og at Sejladsen er umulig mellem mange af dem.

Min Besætning paa »Ville de Gand« ere alle Bangalaer, et Folk der omtrent dominerer hele den øvre Part af Øvre Congo. Det er Menneskeædere de samme Folk, dog ikke saa aabenlyst siden den hvide Mand er kommen herud, og der er streng Straf for den Slags Æderi. Dog ikke for lang

Tid siden døde en Zanzibarit Soldat og blev begravet samme Dag, men Dagen efter var han gravet op og spist....

17 Oktober.

Guvernøren er heroppe paa Besøg, han opholder sig for Tiden i Basoko. Jeg bestiller ikke noget i denne Tid, da vor Chef er fulgt med Guvernøren og Damperen faar sin Kahyt forbedret. Men her er en Del Ting at studere paa i denne Part af Congo, saa Tiden gaar ganske godt. Jeg har faaet en ganske hyggelig Bolig i Land samt en sort Boy til, foruden den jeg har.

1 November.

Jeg har modtaget Ordre om at sejle til Æquator Stationen med Leutnant Lippens. Han skal derned angaaende en Sag med en Franskmand ved navn Boulanger, der har brændt en ca 90 Hytter af for de Indfødte og det uden nogen som helst Grund. Boulanger er allerede arresteret, men der er dog en Del at undersøge endnu. Vor nye Chef, Mr. E. Baert, er nu kommen hertil i Kano fra Jaminga. Han lader til at være et herligt menneske, har rejst meget i Afrika og taler de Indfødtes Sprog meget godt. Naar jeg kommer tilbage fra Æquator Stationen, skal jeg op ad Lulanga Floden, en 5 Dages Sejlads med Mr. Baert og Mr. Bodson og en Underofficer. Det er angående Slavehandelen, vi skal have en Del Soldater med, saa der bliver nok Spektakler deroppe. Taget er meget utæt på Damperen og det volder mig en Del Besvær med at faa det tætnet. Jeg sendte Brev til Hjemmet herfra.

Ekspeditionen overfaldes af landsbyens indbyggere efter at have gjort holdt ved byens modsatte flodbred på ørefloden. (Efter Stanley).

The expedition is attacked by the villagers after it has halted on the bank opposite the village on the upper river. (From Stanley).

4 November.

Forlod Bangala med Leutnant Lippens, 1 Underofficer og 25 Soldater.

hele hans By af og der faldt mange af hans Folk.

6 November 89.

Ankom til Æquator Stationen.

16 November 89.

Havde Krig i Ruiki River med de Indfødte. Næste Dag blev der sluttet Fred og den 18 November sejlede jeg med en Del Slaver eller Fanger tilbage til Bangala, hvortil vi ankom den 23 November. Den 26 Novbr sejlede jeg med Comm. Baert til Mobeka og Mongala Floden, kom tilbage til Banga-

7 November 1889.

Havde Krig med de Indfødte i Vangata. Høvdingen »Mojela« vilde ikke give tabt, men holdt os i Aande i 4 Dage. Vi brændte

la den 1 December. Damperen »Ville de Bruxelles« laa her med Guvernøren ombord, som var paa Tilbagerejsen til Boma.

30 December.

Forlod Jambinga Kl. 7 Morgen og sejlede op ad Itimbiri. Allerede i Mundingen af Floden mødte vi en Kano med Indfødte, der fortalte os, at højere oppe var der en By, hvis Indbyggere ikke vilde os passere og hvis vi prøvede derpaa, vilde de slaaes med os. Vi fortsatte ganske roligt og da vi et Par Timer senere sejlede op langs Villagen³, truede de Indfødte med deres Spyd og kastede flere Spyd efter os. Vi sejlede da op og nedefter et Par Gange, hvorpaa vi pludselig løb ind. Idet vi løb ind, blev vi modtaget af en Regn af Pile og Spyd. Ingen blev ramt. Vore Bangalaer styrtede sig alle i Land og der opstod et sandt Myrderi. Mange bleve dræbte. Efter et Par Timers Forløb var de alle flygtet, og da Kl. var 16,00 forlod vi Villagen, hvis Navn er Jombo. Efter en halv Times Sejlads, laa vi til ved Skoven og agter at sove her i Nat. Vi har Villagen i Sigte endnu og kan høre Krigstrommerne og de Indfødtes Hyl.

4 Januar (1890).

Kl. 6 Morgen fortsatte vi Sejladsen op ad Floden, der bugter sig saa meget, at vi det ene Øjeblik har Solen forude og det andet Øjeblik agterude. Jeg kan ikke nægte andet, end at det er meget mere interessant at sejle her end paa selve Congofloden, begrundet paa, at her er mere Afvexling, nemlig Skov, højt og lavt Land, hvide Høje og stejle Skrænter, tillige er

denne lille Flod meget befolket. Den ene By ligger omtrent lige ved Siden af den anden, jo højere man kommer op, jo mere vilde ser Folkene ud, Ja jeg har set en Stamme af Indfødte, hvis Hytter kun er saa store, at et Menneske kunde sidde paa Hug indvendig. Nøgne er de alle og smudsige i høj Grad. Heroppe findes ikke Geder, men de Indfødte ernærer sig hovedsageligt af Fiskefangst og Dyr, som de fanger i Gruber, saasom Elefanter og Flodheste. Vi er kommen saa højt op i Dag, at vi er mellem Arabere. Jeg tænker, at om 1 Dag vil vi være oppe ved Vandfaldene, hvor Mr. Devivier skal anlægge en Station og opholde sig i ca 5 Maaneder. Kl. 16,30 laa vi til ved Skoven for at hugge Brænde til næste Dag og tilbringe Natten.

8 Januar

Har faaet Ordre og skal afgaa Kl. 13. Vi har losset alt her paa Pladsen, saa Skibet er blevet en hel Del lettere. Har faaet sikre Beviser for, at de Indfødte ere Kan(n)ibaler, da jeg har set og haft en Menneskearm i røget Tilstand, som en af de Indfødte havde i en Pose. Har købt flere mærkværdige Vaaben her. Da Kl. var 13 havde vi Dampen oppe. Vi drak en Flaske Portvin paa Mr. Deviviers Sundhed, hvorpaa vi tog Afsked med ham og stod ned af Floden.

Kl. 18 naaede vi en By, som hedder Buchimbi, og vi camperede her i Nat.

31 Januar.

Sejlads fra 6,15 Morgen til 16,30 Em. Passerede flere Villager. Har i Dag set det mærkelige, nemlig en hvid Neger (Albion/D.)⁴. Mange Sandbanker og meget lavt Vand.

Marked i en landsby ved karavaneruten i Nedre-Congo. (H&S arkiv).

A market in a village near the caravan route in the Lower Congo. (DMM archives).

1 Februar.

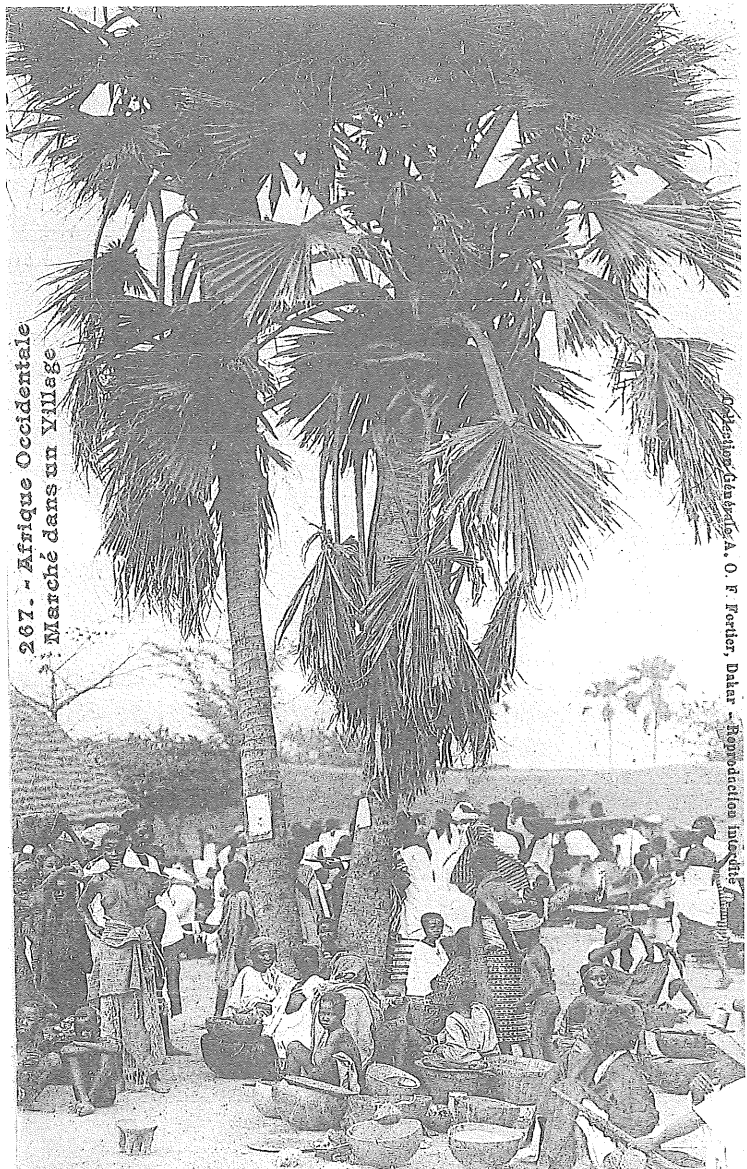
Sejlads fra 6 Morgen til 15,30 Em. Stod paa en Sandbanke ca ½ Time. Det har været en af de varmeste Dage jeg endnu har haft i Congo – har ogsaa lidt Hovedpine – Heroppe begynder de Indfødte at løbe deres Vej ved at se Dampere komme. Mr. Valke-ner, som vi har ombord, bestiller ikke meget andet end at gaa omkring og bande paa alle mulige Sprog. Han er forresten meget morsom, han har foræret mig sit Billede.

2 Februar.

Afsted Kl. 6, Kl. 9,30 stoppede vi ved en Vil-lage for at købe Fødemidler. Her blev min Boy taget til Fange af de Indfødte. Vi sav-nede ham først efterat vi var afsejlet, men vendte tilbage for at faa ham udleveret. De Indfødte vilde ikke udlevere ham, hvorfor vi maatte erklære dem Krig. Vi dræbte 1 og tog 4 tilfange samt tog 2 Kanoer og 1 Ged. Nu udleverede de først Drengen, der var meget forskræmt, og som allerede var bestemt til at spises, og han var allerede mærket af paa Kroppen hvilke Stykker, der skulle fordeles. Vi fortsatte nu vor Rejse. Kl. 16,45 camperede vi ved Skoven.

12 Februar 1890.

Kl. 6 Morgen forlod Campen og fortsatte opefter. Kl. 12,30 gik vi til Land paa Grund af Tornado. Kl. 13 var den forbi, og vi fort-

267. - Afrique Occidentale
Marché dans un Village

Asiatisk Museum, A. O. F. Forbuds, Dakar - Reproduktion indv. 1890

satte. Kl. 16 kom vi til et Sted, hvor Floden var saa opfyldt af Snags⁵, saa det var umuligt at passere. Sendte en Araber over Land for at hidkalde Chefen for Araberne. Alle

Byer ere aldeles forladte og udplyndrede af Araberne. Naar vi ser en Kano med Indfødte, flygter de meget hurtigt. Camperede Kl. 4½ og har faaet Ordre af Mr. Baert til at være færdig til at returne(re) imorgen Kl. 12 Middag.

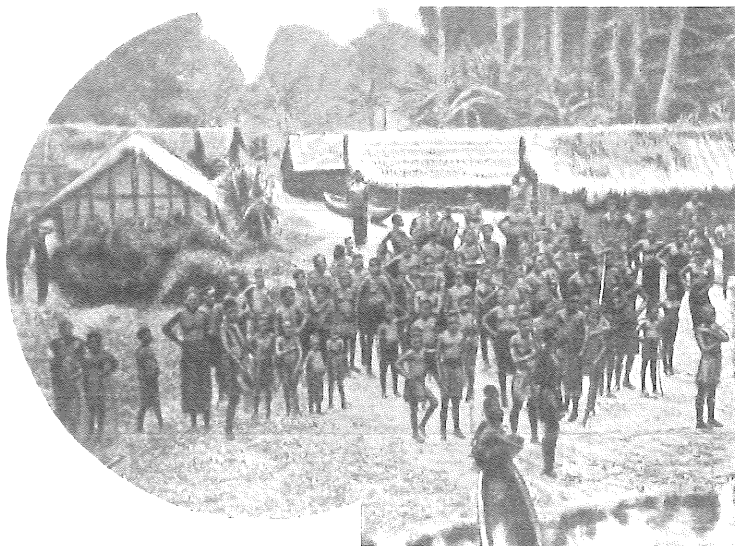
23 Februar:

Ankom til Lulanga 12,15 hvor jeg fik at vide, at Capt. Frejsleben⁶ var blevet myrdet i Chumbiri. Afgik fra Lulanga Kl. 13,30 og gik over paa den nordlige Side af Floden til Bucomela for at faa Folk til at gaa med os i Krigen i Iribu. Camperede Kl. 16 i en Villa-ge.

1 Marts 1890. I Bangala.

2 Marts.

Ikke noget særligt at bemærke. Arbejdede i Damperen hele Dagen. Om Søndagen: Spi-

ste til Middag hos Monsiør Hodister i Sandford House. Skrev Breve til Hjemmet og 1 Brev til Capt. Wright⁷ i Boma.

3 Marts.

Forlod Bangala 9,45 Fm. med Mr. Baert og Mr. Deduar ombord. Turen gaar til Mobeka, hvor der nok er Oprør i Lejren. Anløb flere Villager for at engagere Folk til Leopoldville. Ankom til Lusengo Kl. 17, hvor vi agter at campere for Natten.

4 Marts.

Forlod Lusengo Kl. 7,15 Morgen, havde en Tornado i Nattens Løb. Anløb flere Byer for at mægle mellem forskellige Stammer, der laa i Krig med hinanden og opkrævede Skatter hos dem. Flere vilde ikke betale. Ankom til Mobeka Kl. 17,00 og camperede for Natten ved Sandfords Handelshus. ---

Ankom til Bangala den 7 Marts. Gjorde en tur med Løjtnant Jacques til Mobeka for at hente Folk til Leopoldville.

15 Marts.

Forlod Bangala i Følge med s/s »Stanley« for at føre Krig forskjellige Steder.

Landsbyen Busindi mellem Gombe og Irébu. Indbyggerne forsamlede på flodbredden ved damperens ankomst. (J-T).

The village of Busindi between Gombe and Irébu. The inhabitants assembled on the river bank on the arrival of the steamer. (J-T)

Flodstrækningen fra M'Suata til Tschumbiri efter kapt. Schagerströms opmåling. Freiesleben (Freesleben i Mørkets Hjerter) blev dræbt ved Tschumbiri og ligger begravet umiddelbart syd for missionsstationen »Berghe Sainte Marie« (el Kwamouth) ved Kwaflodens munding. (J-T)

The stretch of river from M'Suata to Tschumbiri from Captain Schagerström's survey. Freiesleben (Freesleben in the Heart of Darkness) was killed at Tschumbiri and lies buried just south of the mission station »Berghe Sainte Marie« (or Kwamouth) by the mouth of the Kwa river. (J-T)

24 Marts.

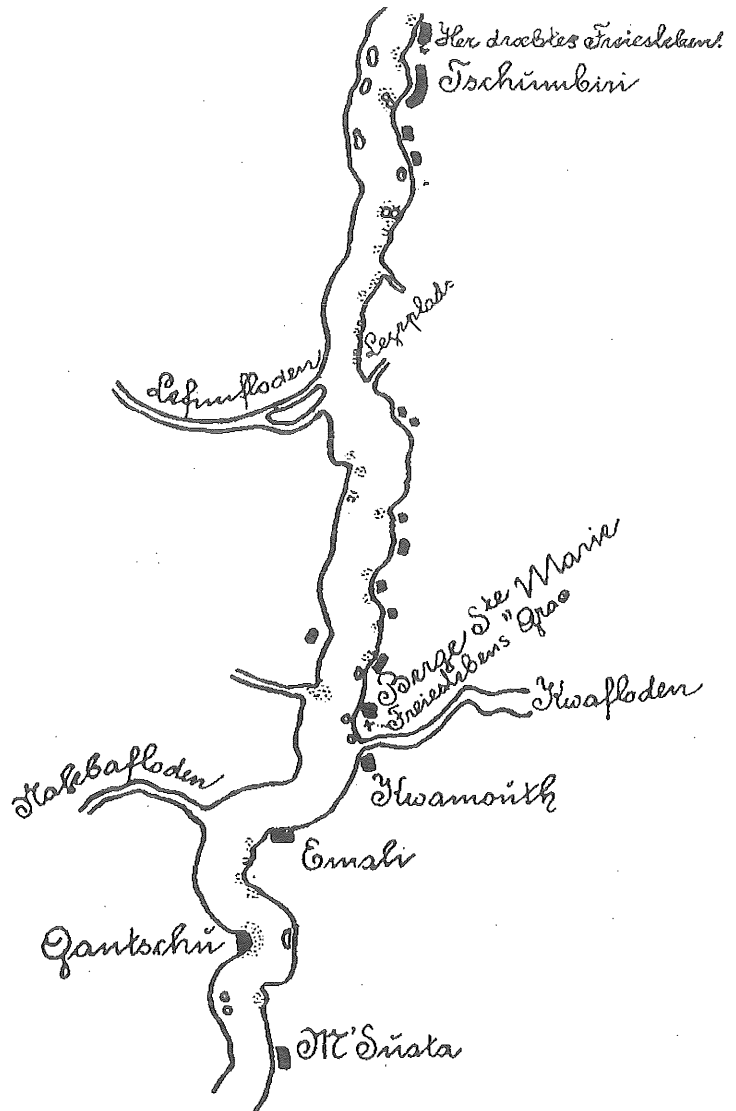
Forlod Campen Kl. 6 Morgen og ankom til Missionen i Chumbiri Kl. 10 Fm. Vi fik her at vide, at Captajn Frejslebens lig endnu laa ovenpaa Jorden. Vi sejlede nu langsomt ned og satte vore Folk i Land. Heftig Skydning fra begge Sider. En Soldat dræbt. Satte Ild paa hele Byen og fandt endelig Liget, der ikke var andet end et Skelet. Dog fandtes der Knapper og andet, som godtgjorde dets Identitet. Forlod Chumbiri og ankom til den katolske Mission »St. Bergh Marie« ved Kasais⁸ Udløb i Congofloden.

25 Marts.

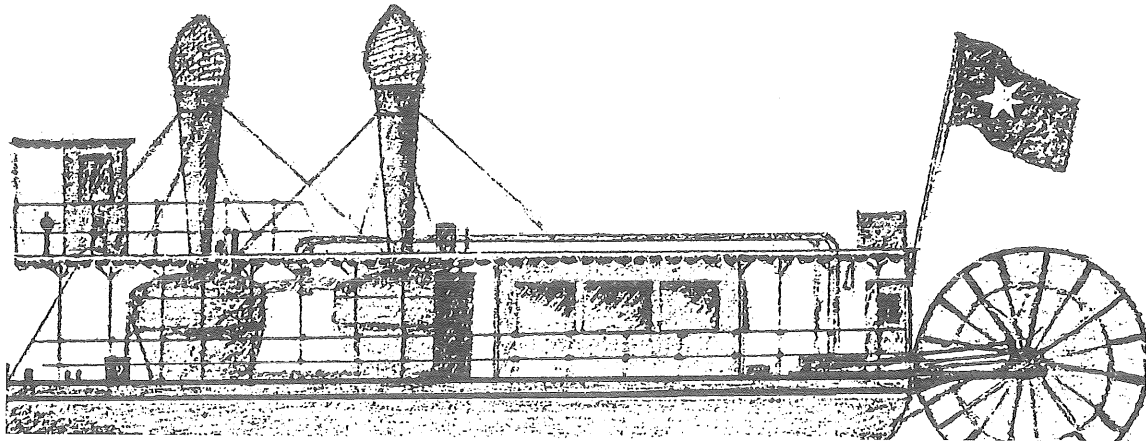
I Kwamouth hele Dagen. Capt. Frejesleben blev begravet. S/s »Stanley« afsted til Kintamo Kl. 14. Afsked med Mr. Jacques og Mr. Tobbak.

5 April 1890.

Sejlede fra 6 Morgen til 4,15 Em, da vi ankom til Æquator Stationen. Fik at vide, at der var Palaver i N'Ganda. Jeg gik til Køjs Kl. 5 Em paa grund af Feber. Skal tilbage et lille Stykke imorgen for at føre Krig i N'Ganda.

(☼ betyder Sten og Klipper.)

Sternwheeleren VILLE de GAND – med det Frie Congos flag vajende agter – tegnet af dens danske skibsfører Siegfried Duhst den 13. april 1890. (Duhsts personlige papirer i H&S arkiv).

The stern-wheeler VILLE DE GAND – with the flag of the Free Congo flying astern – drawn by the Danish ship master Siegfried Duhst on April 13th 1890. (Duhst's personal papers in the DMM archives.)

7 Maj.

Den foregaaende Aften tog vi en Kano, som var lastet med Slaver. Desværre flygtede de alle da vi, efter gentagne opfordringer om at komme over til os, skød et Par Kugler efter dem. Da vore Bangalaer tog Kanoen, saa vi, at vi havde skudt en Mand. Skønt han ikke var rigtig død endnu, smed Bangalaerne ham i Floden, da han alligevel ikke stod til at redde. Forlod Campen 6 Morgen, stærk Taage, gik langsomt og ankom Kl. 9 til Munden af Lopori, hvorefter vi stod op ad denne Flod. Efterhaanden som jeg sejler, tegner jeg Kort over Ruten, da jeg derved lettere finder tilbage. Mange Sandbanker, ingen Sten. Kl. 15,30 camperede i en Lysning i Skoven. Da der

førte en Sti op i Landet, formoder jeg, at der er en stor By i Nærheden.

8 Maj.

Afsted 6 Morgen. Anløb en Village Kl. 7 for at købe Levnedsmidler. Fik her en Indfødt ombord for at vise os Vej op ad Floden. Camperede Kl. 16,30.

9 Maj.

Sejlads hele Dagen fra 6 Fm til 15,30 Em.

10 Maj.

Afsted 6 Morgen. Anløb en Village Kl. 13,30, ingen Fødemidler. Kl. 14,30 anløb en Village, hvor der var Fødemidler i Masser. Mr. Baert forbød os at købe Kuriosite-

ter, da det er et Paaskud for selv at købe saa mange som muligt. Baade Baert og Lothaire har købt en Del Spyd for Tøj. Selv Tøj til at handle med blev os ikke tildelt. Det er idelig og altid den samme Behandling, der bliver Udlændinge tildelt her i Congo. Baert opkøbte nemlig mange Kuriositeter, uagtet han har en stor Samling hjemme i Bruxelles, han gør nemlig Forretninger med dem, antager jeg, og det samme mener ogsaa Mester Børghlum.

5 Juni 1890.

Damperen »Roy des Belges«⁹, (ført af Capt. Koch, ankom hertil.

6 Juni.

Afsendte Post til Hjemmet. Maskinmester Scharffenberg er ombord i »Roy des Belges«. Fik at vide, at Maskinmester A. Feddersen, Amdrup og en anden Dansk fra det private Compani i Kinchassa er gaaet hjem paa Grund af Sygdom. Har faaet Ordre at afgaa Mandag d. 9 til Upoto og Bumba, dernæst tilbage til Bangala, hvorefter vi vil gaa til Léopoldville for at reparere og faa en ny Kedel indsat.

7 Juni.

»Roy de Belges« afgik Kl. 13 Em. herfra til Kinchassa, og da Kl. var 15 ankom den franske Damper »La France« hertil fra Masinga Floden. Det er bestemt, at hvis Damperen »Ville de Verviers« ankommer, da skal vi afgaa til Léopoldville for at reparere, og det kan være, at vi faar opgive Bangala, hvis Mr. Baert kan faa Lov til at beholde den nye lille Damper heroppe.

8 Juni.

»La France« afgik herfra, opad Floden.

5 Juli.

Ophold her i Æquator hele Dagen. Damperen »Roy des Belges« ligger her og skal afgaa til Stanley Falls. Megen Palaver med Zanzibaritterne.

6 Juli.

Forlod Æquator Kl. 8 Morgen og ankom til Busindi 17,30.

7 Juli.

Kl. 7 Morgen ankom »Ville de Bruxelles« – 6 hvide Passagerer, derimellem Commandanten fra Boma. Aftale om, at der skulde camperes 2 Timers Sejlads højere oppe, og imedens skulde jeg gaa til N'Gombe og afgøre en Palaver sammen med Mr. Dut-hoy. – Ankom til N'Gombe Kl. 10. Anløb den franske Mission i Irenga for Brænde. Ankom til Busindi igen Kl. 15, og efter 2 Timers Sejlads ankom vi til samme Camp som »Ville de Bruxelles«. Maskinmester Petersen er ombord der og af ham fik jeg at vide, at Maskinmester Feddersen var død i Matadi paa Vejen hjem til Europa. Mr. Dut-hoy afgaar med »Ville de Bruxelles« imorgen til Bangala.

8 Juli.

Kl. 6 Morgen afgik »Ville de Bruxelles«. Jeg maa stoppe op her et Par Timer, da jeg ikke har Brænde nok. Kl. 10 var jeg klar, hvorpaa jeg begyndte Nedfarten til Leopoldville.

16 Juli.

Har Feber og tillige en slem Smerte i Maven. »Ville de Gand« kommer ikke paa Bedding, men skal saasnart jeg er rask, gaa op til den øverste Del af Itimbiri Floden. Dette er en Rejse paa omtrent 2 Maaneder. En dansk Løjnant ved Navn Øst opholder sig her i Leopoldville for Tiden. Han skal saasnart s/s »Stanley« kommer tilbage fra Kassai, afgaa med denne til Ubangi Floden. S/s »Stanley« har nu været 3 samfulde Maaneder borte, og der er svær Frygt for, at den sidder fast paa nogle Rocks i Kassaj Floden.

17-18-19- og 20 Juli syg.

Damperen »Florida«¹⁰, som gik fra Kinchassa for 2 Dage siden, er der kommen Bud fra. Den er løbet paa nogle Skær og er omtrent helt ødelagt. S/s »Ville de Verviers« er afgaaet med Capt. Martini til Strandingsstedet.

21-22 og 23 Juli.
Syg.

24 Juli.

Føler mig lidt bedre. »Ville de Gand« er blevet aldeles klargjort medens jeg har været syg, og jeg har faaet skriftlig Ordre om at gaa til Bangala imorgen. Jeg har 2 Passagerer: Monsiør A. Daenen og en Underofficer, begge til Van Kerchovens Expedition¹¹.

12 Aug.

Skrev Brev til Hjemmet, som afgik med »La France«. Meget Arbejde med at gøre klart til at afgaa i Morgen. Skal op til den sunkne

»Ville de Bruxelles«, derfra til Upoto, Bumba, Basoko og derfra op til Lubi Falls paa Itimbiri Floden. Fik 21 Manyanga Folk til at hugge Brænde, en Del Bangalaer, der skal til forskellige Steder samt 2 Upotomænd, der skal udlevere 1 Ged hver for deres Passage. Modtog min skriftlige Ordre om Aftenen og skal afgaa i Morgen tidlig.

4 Septbr.

Afsted Kl. 5,45 Morgen, ankom til Bumba Kl. 13. Fik her noget Elfenben ombord og 25 Slaver. Skal afgaa i Morgen tidlig.

5 Sept.

Afsted Kl. 6,15 Morgen og kom til Upoto Kl. 14,30. Fik ogsaa her noget Elfenben ombord samt 35 Slaver, alle i Lænker. Skal afgaa i Morgen.

6 Septbr.

Afsted Kl. 6,30 Morgen, camperede Kl. 16,30 Em. Jeg er bestandig syg og har ikke spist det ringeste.

7 Septbr.

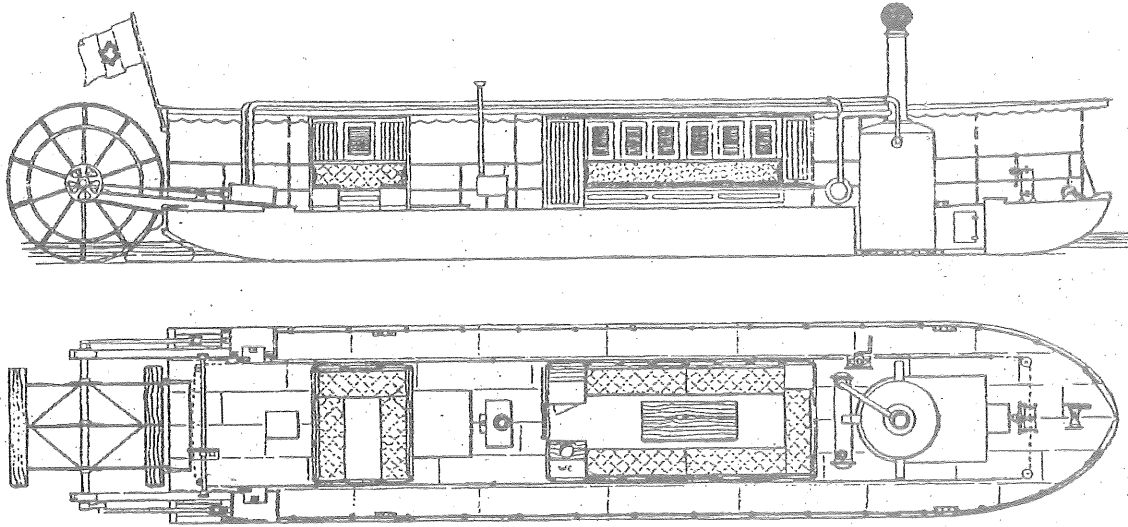
Sejlads fra 6-16.

8 Septbr.

Afsted Kl. 6,15 Fm. og ankom til Bangala Kl. 10 Fm. Mr. Baert er meget forbauset over den hurtige Rejse, som jeg har gjort, han havde ikke ventet mig før om ca. 15 Dage, sagde han. Læssede alt Elfenbenet, gik til mit Værelse og gik til Sengs Kl. 3 Em.

9 Septbr.

Tager Medicin, har mange Smerter.

Sternwheeleren ROI des BELGES, der blev ført af den danske navigatør Ludvig R. Koch med den polsk-engelske forfatter og sømand Joseph Conrad som second (næstkommanderende) i de sidste måneder af året 1890. Damprens displacement 17,5 tons. (J-T)

The stern-wheeler ROI DES BELGES, which was captained by a Danish navigator called Ludvig R. Koch with the Polish-English author and sailor Joseph Conrad as second-in-command, in the final months of the year 1890. The steamer's displacement was 17.5 tons. (J-T)

10 Septbr.

Det er konstateret, at jeg lider af Dysenteri. Doktor Gardiner giver mig am. Olie og Indsprøjtninger og skal imorgen have Ipicca¹², en forfærdelig Medicin at tage. Var ca 25 Gange paa WC.

11te og 12te Sept.
Meget syg.

13 Sepbr.
Dysenterien er nu omtrent overstaaet, men jeg har endnu Diarhoe og er meget mat.

Jeg begynder at spise noget Hønssekødssuppe og faar lidt Portvin.

14 Septbr.

Føler mig en hel Del bedre, men der kan ikke være Tale om at sejle med Damperen før om en 3 Ugers Tid, da Doktoren ikke vil garantere for mig endnu. »Ville de Gand« skal afgaa med Mr. Valkener til Mongala Floden, hvor han skal blive foreløbig for at opkøbe Elfenben. Stationen Bauru paa Maringa Floden er opgivet som ubrugelig. Damperen skal afgaa imorgen tidlig, og jeg bliver i Bangala.

15 Septbr.

Lidet bedre i Dag. Har afsendt et Brev til Postmesteren i Boma med en deponeret Sum af 20 Frc., samt et Brev til Leopoldville efter mine Breve. Damperen »Roy des Belges« er i Dag ankommen hertil fra Stanley Falls. Der er kommen Ordre fra Bruxelles, at Bangala herefter skal hedde Ny Antwerpen.

16 Septbr.

»Ville de Gand« afgik herfra Kl. 8,30 Morgen til Mongalla Floden. Capt. Roget fra Basoko er ombord i »Roy des Belges« for hjemgaaende, han har haft en stærk Feber og kan ikke udholde mere at være her. Der er ligeledes Mr. Klein¹³ fra Stanley Falls, – ogsaa for hjemgaaende. Han er meget alvorlig syg og der er svagt haab, at han lever til han kommer ned. »Roy des Belges« afgik herfra Kl. 13,00.

5 Oktbr.

Kl. 10½ Fm. Ankom »Ville de Gand«. – En Del Palaver med Doktoren angaaende min Sygerapport. Det blev bestemt, at jeg skulde gaa ned ad Floden med en Hvalbaad.

15 Oktbr.

Padlede fra 6 Morgen til 7 Aften, da vi ankom til Bolebo. Mr. Greenfeldt var afrejst til Europa. Fru Greenfeldt, som er Negerinde, modtog mig meget venligt. Der var 2 Hvide Mænd her, 1 Amerikaner og 1 Englænder.

16 Oktbr.

Forlod Bolebo Kl. 9 Morgen, medtagende Breve. Damperen »Ubangi« af Brazzaville passerede mig for nedgaaende. Ankom til

Missionen Billington i Chumbiri Kl. 18,30 Em. Spiste til Aften hos Missionæren. Mr. Klein, Agent for det belgiske Faktori, døde ombord i »Roy de Belges« paa Nedrejsen og blev begravet her i Missionen for 3 Uger siden.

17 Oktbr.

Efter at have spist Frokost hos Missionærene, fortsatte jeg Rejsen – maatte gaa ind til Land henad Kl. 12 paa Grund af en svær Tornado med megen Lyn og Torden. Kl. 14 fortsatte igen – naaede Missionen »St. Bergh Marie«, da Kl. var 16. Damperen »Stanley«, Capt. L. Madsen, laa her og ventede paa »Ville de Bruxelles«, som nok skulde afgaa i Dag fra Leopoldville. En Passager var ombord. Den er paa Rejse op til Sankuru og Luelaburg i Kassai Floden.

18 Oktbr.

Efter at have spist Frokost ombord i »Stanley« fortsatte jeg Rejsen. Kl. var da 8. Haaber at møde »Ville de Bruxelles« i Aften nede ved Lissa Point. Jeg fik Underretning om igaar, at den danske Løitnant Øst er afgaaet ved Døden oppe i Ubangi Floden af en stærk Feber. Maskinmester Gustafson er for Tiden ombord i »Stanley«, da Maskinmester Lissner er kommen i Land igen. Kl. 6,30 naaede jeg Lissa, og »Ville de Bruxelles« laa der ganske rigtigt. Den skal til Lomami Floden og Stanley Falls.

19 Oktbr.

Afsted Kl. 6 Morgen samtidig med »Ville de Bruxelles«. Kl. 10 mødte jeg Damperen »Florida«, som ogsaa skal til Lomami. Camperede i Stanley Pool da Kl. var 18,00.

22 Oktbr. 1890.

Forlod Leopoldville Kl. 13,30 Em. Megen Regn. Jeg bliver baaret i en Hængekøje. Camperede i Senambua efter 3½ Times March. Møde med Maskinmester Hansen og den belgiske Løjtnant Lippens, der skal til Kasongo. Hansen fortæller, at Løjtnant Axel Schou er kommen herud igen.

23 Oktbr.

Forlod Campen Kl. 7. Møde med en norsk Maskinist Andersen, 1 Missionær samt en irsk Doktor. Camperede i en Negerby, som hedder Fumembu. Jeg er i Følge med en engelsk Captain Joseph Conrad fra Kinchassa Compagniet. – Han er stadig syg af Dysenteri og Feber.

24 Oktbr.

Forlod Campen Kl. 6,30 Fm. Passerede mange Vandløb og Floder, Vejen meget bakket. Camperede Kl. 15,45 i en By, som hedder N'Zinsi. Møde med en belgisk Sousleutenant ved Navn Peters. Spiste en god Middag.

25 Oktbr.

Start Kl. 6 Fm. og stoppede Kl. 10,30 i Inkisi ved en Flod, som vi maa sætte over i Kanoer. Jeg befinder mig nu rigtigt godt og spiser dygtigt. Fik noget Tøj vasket i Floden. Tornado med Lyn og Torden det meste af natten.

26 Oktbr.

Efter at være sat over Floden fortsatte vi Rejsen. Ophold ved et Marked, hvor Folkene forsynede sig med Fødevarer. Indtog her et lille Maaltid – fortsatte igen til Kl. 15,

da vi ankom til Luasi, hvor vi sov i Nat. Jeg har endnu ikke haft mit Telt oppe, da der nu er bygget smaa Huse (langs) hele Karavane Ruten med 4 a 5 Timers March imellem. -

27 Oktbr.

March fra 6 Morgen til Kl. 9, da vi spiste Frokost. Vi er nu lige paa Stedet, hvor den belgiske Løjtnant de Putteville døde og jeg laa syg af Feber. Her skilles vore Veje ad, og jeg tog Afsked med Capt. Conrad, der skal til Manyanga og Isangila og derfra til Vivi. – Fortsatte alene, camperede Kl. 16 ved en Flod M'Pjuka (Piova).

7 Novbr.

Capt. Schønberg og Løjtnant Axel Schou ankommen med s/s »Heron«. Guvernøren med s/s »Prins Bauduin« – Van Kirchovens Expedition.

8 Novbr.

I Matadi. Blev fotograferet sammen med Schønberg og Axel Schou. Jeg talte ogsaa med Major Parmenter.

10 Novembr.

Var hos Guvernør Coquelhat¹⁴ i Dag. Guvernøren mente, at det var bedst for mig at rejse hjem for nogen Tid, da Dysenterien, hvis den kom igen, vilde være meget farlig.... Har ikke set Captajn Conrad siden jeg forlod ham i Nærheden af Manyanga.

18 Novbr.

Var ombord i den hollandske Damper »Afrikaan« for at hilse paa Captajnen og faa min Kahyt anvist. Det er ikke nogen

Duhst fotograferet sammen med C. V. R. Schönberg og Axel Schou i Matadi den 8. nov. 1890. Duhst sidder til venstre og Schönberg til højre – se Duhsts dagbog samme dato. (J-T).

Duhst photographed together with C. V. R. Schönberg and Axel Schou in Matadi on November 8th 1890. Duhst is sitting on the left and Schönberg on the right – see Duhst's diary for the same date. (J-T)

komfortabel Damper, men den gaar direkte til Rotterdam, kun anløbende Madeira i ca 5 Timer for at indtage Kul. Den gør Rej-

sen paa 24 Dage. Ophold i Banana til den 21 Novbr., da vi med en Flaske Champagne tog Afsked og satte Kursen nordpaa til mere kølige Egne.

Jeg har i Dagene den 23-24 og 25 November haft stærk Feber, men er nu paa Benene igen.

3 December 1890.

Passerede Cap Verde, det sidste Punkt vi ser af Afrika for denne Gang.

Ankom til København den 23 December.

Kommentarer til Duhsts dagbog

Selvom nærværende dagbogsnotater naturligvis bærer tydelige præg af at være hastigt nedskrevne – til trods for den sirlige skråskrift der jo kan skyldes, at det er en afskrift af den originale dagbog – rummer de alligevel et sådan væld af detaljer, at de tilsammen giver os et ganske godt helheds- og tidsbillede af omkostningerne og problemerne ved at tilrane sig en europæisk koloni i en fremmed verdensdel.

Variierende stavemåde og sætningsbygning er et af tegnene på den hurtige nedfældning af indtryk og er heldigvis helt uden betydning for forståelsen af sammenhængen. Det, som en nutidig læser måske vil falde over, er mangelen på personlige meningstilkendegivelser og mishagsyttringer om de mange (uretfærdige og meningsløse) hændelser og tildragelser, der uafbrudt finder sted i Duhsts nærmeste omgivelser og i hans kølvand så at sige.

Det forekommer tilsyneladende Duhst helt naturligt (i tidens ånd) at fragte slaver

og straffefanger på sin damper, at bekrige opsætsige indfødte og drage på hævn- og straffetogter med nedskydning af indfødte og afbrænding af deres landsbyer til følge, hvis disse sorte – set med kolonisateurernes øjne – har begået en eller anden såkaldt forbrydelse eller på anden måde har forbrudt sig mod Congostatens (Belgiens) love.

Den eneste undtagelse fra reglen synes at være den 1. november 1889, hvor han sammen med en løjtnant Lippens afgår mod Ækvatorstationen, for der at undersøge en sag mod en franskmand ved navn Boulanger: ...«der har brændt en ca 90 Hytter af for de Indfødte og det uden nogen som helst grund.«...

Et andet sted i dagbogen – den 10. maj 1890 – snerter han satirisk, men alligevel mildt mod de belgiske »overmænd« for deres (uretfærdige) behandling af (hvide) udlændinge i Congo. Ellers er det meget småt med den slags »følelsesladede« udbrud i hans dagbog (måske en slags misforstået loyalitet mod arbejdsgiverne).

I det følgende vil jeg nu bringe et par brudstykker af Joseph Conrads Congo-dagbog, der udelukkende drejer sig om karavanemarchen fra Matadi og til et sted tæt ved Léopoldville. Stilen i dagbøgerne kan ikke – eller i hvert fald meget vanskeligt – sammenlignes, da Conrad har skrevet sin på engelsk (påvirket af fransk stavemåde), og da jeg ydermere har oversat den.

Conrad fulgte den samme rute som Duhst, der gjorde turen på 24 dage fra den 1.-24. juni 1889. Conrad begav sig afsted fra

Matadi den 28. juni 1890 – 13 måneder senere end Duhst – og slutter sin dagbog den 1. august uden endnu at være nået frem til målet Léopoldville.

Det har tilsyneladende været en endnu mere strabadsfyldt vandring på karavanevejen end den Duhst har gennemført. Den har dels taget meget længere tid, og dels har sygdom åbenbart plaget Conrad og hans ledsagere endnu mere end Duhst og hans lidelsesfæller. Sygdom er netop (iflg.) Conrad årsagen til den langvarige marchtur, idet Conrad og hans ledsagere gjorde ophold i Manyanga fra den 8.-25. juli for at komme til kræfter – et ophold, der øjensynlig bekom dem særdeles godt.

Endelig skal det da også lige anføres her, at Duhst og Conrad gjorde hinanden selskab i 5 dage på selvsamme karavanerute, idet de blev båret ud af junglen side om side i hver sin hængekøje, som skildret af Duhst i dagbogen, og som vi også senere skal komme ind på i forbindelse med en tidsskriftsartikel skrevet af en anden – senere – Congoskipper og -veteran, Otto Lütken.

Uddrag af Joseph Conrads Congo-dagbog

(Oversat af Bert Blom fra: »Joseph Conrad: Congo Diary (MS Eng 46). By permission of the Houghton Library, Harvard University and of the trustees of the Joseph Conrad estate, London«)

Ankom til Matadi¹ den 13. juni 1890.

Hr. Gosse¹⁵ lederen af stationen (O.K.) opholdt os af en eller anden privat grund.

Stiftede bekendtskab med Hr. Roger

Conrad i Congo. Collage-parafisering af Bert Blom.

Conrad in the Congo. Collage-paraphrasing by Bert Blom.

Casement¹⁶, hvilket jeg under alle omstændigheder ville betragte som en stor fornøjelse, og nu bliver det til rent positivt held.

Tænker, taler godt, meget intelligent og meget sympatisk.

Føler mig ikke så lidt i tvivl om fremtiden. Tænker lige nu, at mit liv mellem folkene (de hvide) her omkring ikke kan blive særlig behageligt. Agter at undgå bekendtskaber så meget som muligt....

Den 24. Gosse og R.C, taget af sted med et stort parti jern ned til Boma. Ved G.'s tilbagekomst starter vi op ad floden. Har selv haft travlt med at fylde jern i tønder. Idio-

tisk beskæftigelse. Helbredet godt indtil nu....

Folk bagtaler hinanden.

Lørdag den 28. juni. Forlod Matadi sammen med hr. Harou¹⁷ og en karavane bestående af 31 mænd. Skiltes med Casement på meget venskabelig manér. Hr. Gosse fulgte os så langt som til statsstationen.

Første ophold, M'poso. I selskab med 2 danskere.¹⁸

Søndag d. 29. Bestigningen af Pataballa (Palaballa/BB) rigelig udmattende. Slog lejr kl. 11 formiddag ved 'Nsoke-floden. Moskitoer.

Mandag d. 30. Til Congo da Lemba efter at have passeret sorte klipper langs opstigningen. Harou giver op. Plager. Lejren dårlig. Vandet langt væk. Snavset. Om aftenen er Harou i bedring.

Tirsdag d. 1. (juli). Forlod lejren tidligt i en tung tågedis, marcherende mod Lufu-floden. En del af ruten går gennem skov på den bratte skrænt af et meget højt bjerg. Meget lang nedstigning. Derefter markedsplads, hvorfra der er en kort vandring til broen (god) og lejren. Meget fint bad. Klar flod. Føler mig godt tilpas. Harou i orden. 1. ste kylling, kl. 2 eftermiddag. Ingen sol i dag.

Onsdag d. 2. juli.

Startede kl. 5,30 efter en søvnløs nat. Landskabet mere åbent. Svagt bølgende bakke. God vej i perfekt stand. (Lukungu-distriktet).

Føler mig ikke godt tilpas i dag. Stærk forkølelse. Ankom kl. 11,00 til Banza Manteka. Kamperede på markedspladsen. Ikke rask nok til at besøge missionæren. Vandet knapt så dårligt. Lejrpladsen snavset. Stod i selskab med de 2 danskere.

Torsdag d. 3. juli.

Drog af sted kl. 6 morgen efter en god nats hvile. Krydsede nogle lave bakkedrag og gik ind i en bred dal, eller rettere sagt en slette med en åbning på midten. Mødte en inspicerende officer fra staten; så nogle få minutter senere ved en lejrplads liget af en backongo. Skudt? Rædsom lugt. Krydsede en bjergkæde, løbende NV-SØ, via et lavere liggende pas. En anden bred, flad dal med en dyb slugt gennem centrum. Ler og grus. En anden række bjerge parallel med den førstnævnte og med en kæde af lave udløbere nær ved. Ankom til en lejr på Luinzono-flodens bredder mellem de to nævnte kæder. Lejrpladsen ren. Floden klar – regeeringszanzibarit¹⁹ med registreringsprotokol. Kano. De 2 danskere camperer på den anden bred. Helbreddet godt.

Landskabets almindeligste farvetone grågul (tørt græs), med rødlig småbidder (jord) og klumper af mørkegrøn vegetation spredt sparsomt rundt omkring, for det meste i stejle klippeklofter mellem høje bjerge eller i slugter, der skærer gennem sletten. Bemærkede Palma Christi-oliepalme. Meget lige, høje og tykke træer på visse steder. Navnet kender jeg ikke. Landsbyerne er helt usynlige. Udleder deres eksistens fra kalabasser ophængt i palmetræerne til malafu'en²⁰. Ret så mange karavaner og rejsende. Ingen kvinder undtagen på markedspladsen.

Fuglenes sang charmerende. Specielt én med en fløjtelig klang. En anden slags vellignende »rungen« er den meget fjerne hundeglammen. Så kun duer og nogle få grønne parroquets; meget små og ikke mange. Jeg har ingen rovfugle set. Op til kl. 9 formiddag er himlen overskyet og rolig. Bagefter blæser en mild brise, hovedsagelig fra nord, og himlen klarer op. Nætterne fugtige og kølige. Hvide lette tåger hænger midtvejs oppe over bakkedragene. Vandets virkning meget smuk her til morgen. Lette tåger stiger almindeligvis til vejrs før himlen klarer op.

Fredag d. 4. juli.

Forlod lejren kl. 6 morgen efter en meget ubehagelig nat. Marcherede tværs over en kæde af bakkedrag og derefter ind i en labyrint af bakker. Kl. 8,15 udmundede den i en ujævn, bølgende slette. Tog pejling af en åbning i bjergkæden på slettens anden side. Pejling NNØ. Vejen går gennem den. Bratte stigninger opad meget stejle, ikke særligt høje bakker. De højere bjerge træder brat i baggrunden og afslører et lavt, bakket landskab. Ankommer kl. 9,30 til en markedsplads.

Kl. 10,00 passerede vi Lukanga-floden, og kl. 10,30 slog vi lejr ved Mpwe-floden...

Så en anden død krop ligge i en rolig meditationslignende stilling på stien.

Om aftenen passerede tre kvinder – af hvilke den ene var albino – vor lejr. Afskyelig kalk-hvid med lyserøde skjolder. Røde øjne. Rødt hår. Ansigtstrækkene meget negroide og grimme. Moskitoer. I aftes, da månen steg op, hørtes råb og trommen fra fjerne landsbyer. Overstod en slem nat.

En karavane på den strabadserende vandring i Nedre-Congo. (J-T)
A caravan on its strenuous march in the Lower Congo. (J-T)

Lørdag d. 5. juli.

Begav os af sted kl. 6,15. Morgenen kølig, endog meget kold og meget fugtig. Himlen tæt overtrukket. Mild brise fra NØ.

Vejen går over en snæver slette op til Kwilu-floden. Hurtigflydende og dyb. 50 yards²¹ bred. Passerede den i kanoer. Bag- efter op og ned ad meget stejle bakker gennemskåret af dybe kløfter. Højderne hovedkæde løber hovedsagelig NV-SØ og/eller undertiden V og Ø. Gjorde holdt ved Manyamba. Lejrpladsen dårlig – i hulning – vandet meget ringe. Teltet rejst kl. 10,15....

Faldt i en mudderpøl i dag. Modbydeligt. Fejlen var bærerens – ham, der bar mig. Efter at have slået lejr gik jeg ned til et lille vandløb, hvori jeg badede og vaskede tøj. Blev skam knagende syg af denne morskab.

I morgen venter en lang march for at nå frem til Nsona, 2 dage fra Manyanga. Ingen sol i dag.

Tirsdag d. 8. juli.

Forlod lejren kl. 6 morgen.

Efter ti minutters vandring fra lejren forlod vi hovedvejen (regeringsstien) til fordel for Manyangasporet. Himlen overtrukket. Vejen går op og ned uafbrudt. Passerede et par landsbyer.

Landskabet frembyder en blandet ødemark af bakker med røde jordskred nedad siderne. Flot virkning med røde bakker, der nogle steder er dækket af mørkegrøn vegetation.

½ time før vi begyndte nedstigningen fik vi et glimt af Congo. Himlen overskyet....

Ankom til Manyanga kl. 9 formiddag.

Meget venligt modtaget af de herrer Heyn²² & Jaeger. Meget behageligt og fornøjeligt ophold.

Blev her til d. 25.²³ Begge har været syge. Yderst elskværdig omhu for os. Forlader stedet med oprigtig sorg.

Fredag d. 25. juli, 1890.

Forlod Manyanga kl. 14½ med masser af hængekøjbærere. H er halt og ikke i særlig god form. Mig selv ditto, men ikke halt.

Gik så langt som til Mafiela og camperede – 2 timer.

Lørdag d. 26.

Begav os af sted meget tidligt. Vejen stiger uafbrudt. Passerede landsbyer. Landet synes at være tæt befolket. Ankom kl. 11,00 til en stor markedsplads. Forlod den ved middagstid og kamperede kl. 13,00....

en lejr – en hvid mand døde her – marked – regeringspost – bjerg – krokodilledam – Mafiesa.

Hovedretning $\text{Ø}\frac{1}{2}\text{N-V}\frac{1}{2}\text{S}$.

Solen synlig kl. 8 morgen. Meget varmt. Distance – 18 mil.

Søndag d. 27.

Drog af sted ved 8-tiden om morgenen. Sendte bærerne med bagagen den lige vej til Luasi og rundede selv missionshuset i Sutili.

Gæstfrit modtaget af fru Comber. Alle missionærerne fraværende.

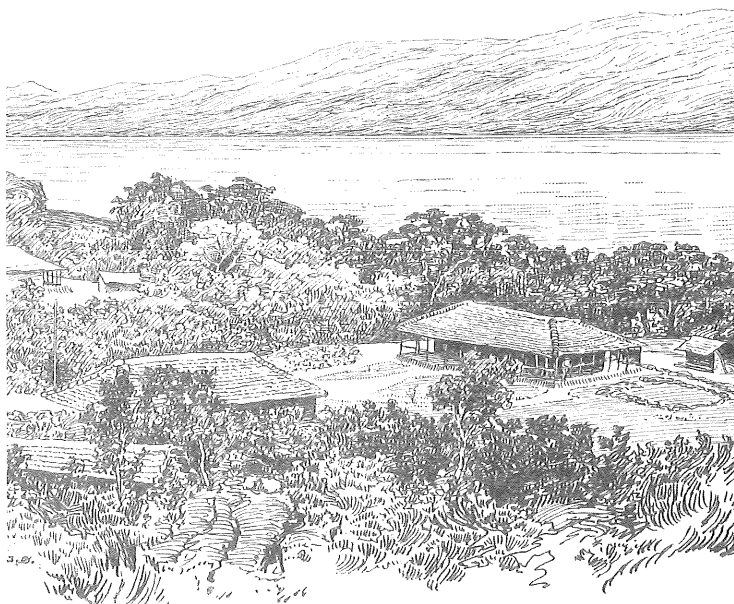
Synet af hele institutionen var en yderst civiliseret og forfriskende oplevelse efter masser af usle, faldefærdige hytter, som stats- og kompagnienterne må nøjes med at leve i – prægtige bygninger. Beliggende på en bakke. Temmelig luftig....

Tirsdag d. 29.

Forlod lejren ved 7-tiden efter en god nats hvile. Uafbrudt opstigning; i begyndelsen temmelig let. Krydsede træklædte bjergkløfter og Lunzadi-floden over en meget ordentlig udseende bro.

Ved 9-tiden mødte vi hr. Louette, der ledsagede en syg agent fra kompagniet tilbage til Matadi. Så meget rask ud. Dårlige nyheder fra den øvre flod. Alle damperne utjenstedygtige. En forlist.²⁴ Landskabet skovrigt. Camperede kl. 10,30 ved Inkissi....

Inkissi-floden, der er rivende hurtig, er omkring 100 yards bred. Passage i kanoer. Flodbredderne meget tæt bevoksede, og floddalen temmelig dyb, men meget snæver....

Stationen Manyanga idyllisk beliggende ved flodbredden. Her blev Conrad og Harou plejet fra den 8-25. juli, og Conrad skrev betegnende i sin dagbog: »Forlader stedet med oprigtig sorg«. (J-T) *The Manyanga Station idyllically located on the river bank. It was here that Conrad and Harou were nursed from 8th-25th July, and Conrad wrote in his diary quite significantly: »Leave this place with genuine sorrow«.* (J-T)

På vejen i dag passerede vi et skelet, der var bundet til en pæl. Også en hvid mands grav – intet navn. Stendynge i form af et kors.

Helbredet godt nu.

Onsdag d. 30.

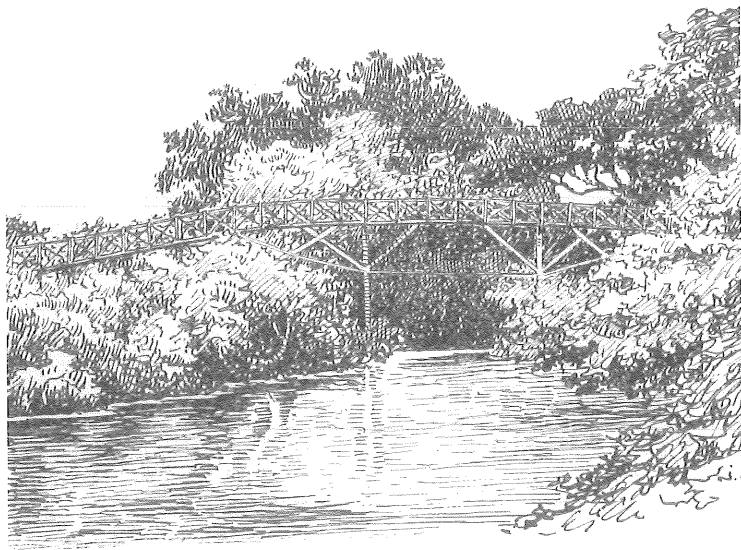
Begav os af sted kl. 6 morgen med den hensigt at campere ved Kinfumu. To timers

hård vandring bragte mig til Nsona na Nsefe. Marked. ½ time senere ankom Harou meget syg med billious (sic) anfald og feber. Lagde ham i en regerings-shimbek. En dosis Ipeca.²⁵ Kastede galde op i enorme mængder. Kl. 11,00 gav vi ham 1 gram kinin og masser af varm te. Feberanfald endte i kraftig sved. Kl. 14,00 lagde vi ham i en hængekøje og begav os af sted mod Kinfumu. Ballade med bærere hele vejen. Harou led meget ved hængekøjsens ryk og sving. Slog lejr ved et lille vandløb.

Kl. 16,00 havde Harou det bedre. Feberen havde forladt ham....

Torsdag d. 31.

Forlod lejren ved 6-tiden. Sendte Harou i forvejen og fulgte selv efter ½ time senere. Ruten byder på adskillige stejle stigninger og nogle få andre lettere men temmelig lange. Bemærker på visse steder sandet

overfladejord i stedet for hårdt ler som tilforn; tror imidlertid, at sandlaget ikke er særlig tykt, og at leret vil kunne findes under det. Store vanskeligheder med at bære Harou. For tung. Besvær. Gjorde to lange ophold for at bærerne kunne hvile sig. Landskabet trækklædt i dalene og på mange af bjergkammene....

Congo-floden meget snæver og hastigt rindende. Kinzilu strømmer til. I kort afstand ovenfor flodmundingen smukt vandfald.

En rød sol steg op – fra kl. 9 morgen. Helvedes hed dag.

Harou har det ikke meget bedre.

Selv har jeg det temmelig skidt. Badede. Luila omkring 60 fod bred. Lavvandet.

Fredag d. 1. august 1890.

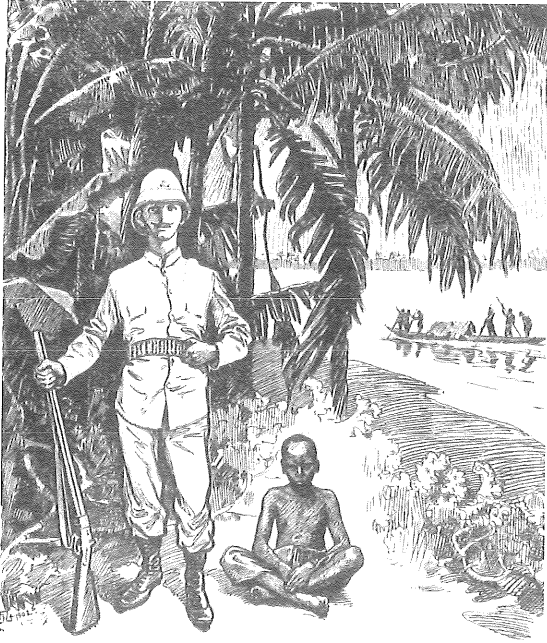
Brød op kl. 6,30 efter forløbet af en yderst ringe nat. Kold med kraftig tågedis. Rute med lange opstigninger og bratte hældninger hele vejen til Mfumu Mbé.

Efter at have forladt dette sted, var der en lang og pinefuld klatring op ad en meget stejl bakke; derpå en lang nedstigning til Mfumu Kono, hvor vi gjorde et langt ophold. Begav os af sted kl. 12,30 mod Nse-

Broen over Lukungafloden – en veludført bro bedre end de fleste andre på grund af dens vigtighed for transporterne til og fra stationen ved den folkerige landsby Lukungu.

(Tegnet af J. Ølsgaard i J-T)

The bridge over the Lukunga river – a well-constructed bridge because of its importance for transports to and from the station at the populous village of Lukungu. (Drawn by J. Ølsgaard in H. Jenssen-Tusch: Skandinaver i Congo)

Den hvide hersker i krig og på vagt for Léopold II.
(J-T)
The white ruler at war and on watch for Léopold II.
(J-T)

lemba. Mange opstigninger. Landskabets karakter fuldstændig forandret. Træklædte bakker med åbninger. Stien førte hele eftermiddagen gennem en skov af lyse træer med tæt underskov.

Efter et ophold på en træbevokset bakkeskråning nåede vi Nselemba kl. 16,10....

Blev indlogeret i en regeringshytte....

Kommentarer til Conrads dagbog

Der er ikke meget i denne dagbog, der peger i retning af, at den polsk- og fransktalende sømand Joseph Conrad nogle få år senere skulle debutere som engelsk forfatter og samtidig blive en af det 20. århundredes mest berømte forfattere med litterære succeser som *Forlis*, *Mørkets hjerte*, *Nigeren på Narcissus* og *Nostramo* m.fl., og af lit-

terater blive omtalt som den største søforfatter nogensinde og romanens fornyer.

Han var dog heller ingen decideret novice, hvad det skriftlige angår, selv om ingen af hans notater på det tidspunkt endnu var blevet til litteratur, idet han allerede tidligere havde gjort adskillige notater ombord på de skibe, han havde haft hyre på. Ja, han havde endog lagt »kølen« til sin første roman *Almayers dårskab*, der udkom i 1895 (da. 1916).

Conrads dagbogsnotater er alligevel bemærkelsesværdige i den forstand, at de giver nogle fingerpeg om nogle af den potentielle forfatters temaer og ved, at de adskiller sig fra f.eks. Duhsts notater ved at lægge vægt på andre ting, som f.eks. en mere detaljeret naturbeskrivelse og en langt mere kritisk holdning til sine (hvide) medmenneskers adfærd og indstilling. Denne holdning kommer allerede til udtryk i dagbogens første notater.

Der hersker da heller ikke det mindste spor af tvivl om, at disse dagbogsnotater ligger til grund for hans to beretninger fra Congo henholdsvis *En fremskudt post* (da. 1920) og *Mørkets hjerte* (da. 1956), som begge er bygget over lige dele fiktion, facts og selvoplevelse.

Det er også typisk – og absolut ingen tilfældighed – at Conrad knyttede et varmt venskab – delvis funderet på beundring – til ireren Roger Casement (nævnt i den

første datoangivelse i dagbogen), som senere offentliggjorde en mildt sagt stærkt kritisk og meget omdiskuteret rapport i England over belgiernes grusomhed mod de indfødte i Congo – en rapport, der gav genklang over hele Europa og i store dele af verden.

Men selv om Conrad kritiserede den hvide races – læs belgiernes – brutalitet mod de sorte, synes der alligevel at være reminiscenser af racisme i hans egen digtning i hvert fald ifølge den nigerianske forfatter Chinua Achebe, der ikke bryder sig om at læse Conrad, fordi han har fremstillet de sorte som enfoldige og overfladiske og kun lagt to replikker i munden på dem i *Mørkets hjerte*: »Catch 'im« og »Mistah Kurtz – he dead«...

I det følgende vil jeg runde af med en artikel skrevet af en dansk skibsfører, forfatter og eventyrer, Otto Lütken, som i 8 år i begyndelsen af dette århundrede har været flodskipper på Congofloden og dermed følt på sin egen krop, hvad Congo havde at byde på. Hans artikel er en reaktion og respons på læsningen af *Mørkets hjerte*.

Otto Lütken:

Joseph Conrad i Congo

(Oversat af Bert Blom fra:
Joseph Conrad in the Congo,
London Mercury, XII, May 1930, pp. 40-43.)

(Vi trykker denne artikel sådan, som vi har modtaget den fra vores bidragsyder – en dansk søkaptajn, der i otte år var fører af floddampere i Congo, og vi tror, at hans synspunkter vil have

betydelig interesse for Conrads beundrere, mellem hvilke – som han fortæller os – han må regnes. – Ed. L.M.)

Det er tvivlsomt om nogle af de mange forfattere, som fra tid til anden besøgte Congo og der samlede værdifuldt stof til deres bøger – Cutcliffe Hyne, H. de Vere Stacpoole, Jürgen Jürgensen, André Gide, for kun at nævne nogle få – har været så strenge i

Den danske skibsfører og forfatter Otto Lütken.
(Vikingen, hft. 4/ 1932)
The Danish ship master and author Otto Lütken.
(Vikingen, pt. 4/ 1932)

deres bedømmelse af de hvide, hovedsagelig belgiere, som i den første skrappe tid etablerede sig i den uafhængige Congostat eller har tegnet lige så mørkt et billede af de der herskende betingelser, som Joseph Conrad har gjort i *Mørkets Hjerte*.

Det er sandt, at han ikke nævner navne. Han nævner ikke Bruxelles, men kun en kontinental by på den anden side af Kanalen, »billig at leve i og ikke så slem, som den ser ud til, siger de«, og han kalder Boma for »regeringssædet«, Kinshassa for »hovedstationen«, og så videre, men ingen, som nogensinde har været i Congo, kunne tage fejl af de lokaliteter, som han beskriver fra Boma over Matadi og ad karavanevejen til Stanley Pool. At han har været i Congo er uomtvisteligt bevist af hans egne dagbøger – nu opbevaret i biblioteket på Harvard University, og jeg er heldigvis i stand til at supplere disse dagbøger således, at vi kan fastsætte ikke alene tiden for hans ankomst, men også varigheden af hans ophold samt i nogen udstrækning de sandsynlige grænser for hans erfaringer på floderne.

Den første af Conrads dagbøger, trykt i sin helhed i tidsskriftet *The Blue Peter*, viser, at han ankom til Matadi den 13. juni 1890, og den sidste notits i artiklen, som virkelig er en beskrivelse af hans færd ad karavanevejen til Stanley Pool, er dateret 1. august 1890, på hvilken dato han var nær Kinshassa. Den anden er overhovedet ikke en dagbog over hans egne oplevelser, men simpelthen en samling notater vedrørende navigeringen på floden til supplerung af de dengang eksisterende, utilstrækkelige kort

over floden. Han kalder den *the Up-river Book*, påbegyndt den 3. august 1890 på damperen *Roi des Belges*. Han må have sluttet sig til dette skib som næstkommanderende ved sin ankomst til Kinshassa, og af dette ved vi, at det handelskompagni, han var ansat ved, ikke var noget andet end *Société Anonyme Belge*.

Roi des Belges blev da ført af den danske kaptajn Koch, der døde efter sin tilbagevenden fra Congo. Det er yderst tvivlsomt om Conrad blev ombord mere end nogle få dage, for den anden damper tilhørende kompagniet, *Florida* – som tidligere blev ført af en anden dansk kaptajn, Freisleben, der blev dræbt af indfødte ved Tchumberi i januar 1890 – var blevet slået til vrag på klipperne nær Gantchu Point omkring tre dages sejlads fra Kinshassa på datoen 20. juli eller deromkring, og efter al sandsynlighed blev Conrad, der var blevet ansat til at erstatte Freisleben (Freesleven i *Mørkets hjerte*), beordret til at tage denne damper op og bringe den til reparation i Kinshassa.

Dette hverv fuldførte han sandsynligvis i løbet af de følgende to måneder på bekostning af sit helbred, for den 23. oktober samme år var han allerede på vej ud af landet, syg af dysenteri og feber, båret i en hængekøje.

I en dagbog ført af den danske Kaptajn Duhst – for resten en meget interessant beretning – finder jeg følgende notater gjort under hans tilbagerejse, idet Duhst også var syg af dysenteri og blev båret i en hængekøje:

»23. oktober (1890). Camperede i en negerby, der hedder Fumemba. Jeg er i sel-

En damper på Congofloden ved Mukimbungo.
(Akvarel af P. H. Herløv i J-T)

A steamer on the Congo River by Mukimbungo.
(Watercolour by P. H. Herløv in J-T)

skab med en engelsk kaptajn Conrad fra the Kinshassa Company: Han er vedvarende syg af dysenteri og feber.«

Duhst var i regeringens tjeneste (den belg. reg./BB) og kunne sandsynligvis ikke på det tidspunkt huske navnet på handelskompagniet, *Société Anonyme Belge*, som Conrad arbejdede for.

Det næste notat, hvori Conrad er nævnt, er dateret den 27. oktober:

»Marcherede fra 6 morgen til 9, og spiste så frokost. Vi befinder os lige på det sted, hvor løjtnant Putterville døde, og jeg var

syg af feber. Her skilles vejene, og jeg tog afsked med kaptajn Conrad, som skal videre til Manyanga og Isangela og derfra til Vivi. Fortsatte alene, camperede ved en flod (Mpjucka).«

Hændelsen med den belgiske officers død er berettet i Duhsts dagbog om hans rejse det foregående år. Conrad er nævnt en tredje gang i Duhsts dagbog – den 10. november i Boma. Duhst var da blevet beordret til at fortsætte til Europa, og notatet siger kortfattet:

»Har ikke set kaptajn Conrad siden jeg forlod ham i Manyanga.«

Jeg har talt med kaptajn Duhst og har hans dagbog i min besiddelse, og der er ikke den ringeste tvivl om, at det er en ægte dagbog, der for det meste er ført fra dag til dag. Uheldigvis har han ingen klar erindring om Conrad, kun et temmelig tåget indtryk af, at han var en behagelig og hjælpsom rejsekammerat, og at de kom vældig godt ud af det i løbet af de få dage, de var sammen.

Denne dagbog af kaptajn Duhst beviser dog hinsides al rimelig tvivl, at Conrad må have forladt Congo omkring november eller december 1890. Kaptajn Duhst selv sejlede fra Boma den 17. november, og så vidt han erindrer, var Conrad ikke ombord på skibet. Dette indebærer, at der findes en svag mulighed for, at Conrad er blevet rask igen af den pleje, han har fået i Isangila eller Vivi og er returneret opad floden til et frisk forsøg, men dette er højst usandsynligt, da ingen af de danske kaptajner – af hvilke en eller to stadig er i live – har nogen erindring om nogensinde at have mødt ham.

Tiden fra august til oktober har Conrad sandsynligvis tilbragt med at bjærge damperen *Florida*, bringe hende tilbage til Kinshassa og reparere hende. Hvis dette var tilfældet, tog han aldrig længere opad floden end til Gantchu lidt nedenfor Kasais munding, hvor *Florida* blev slået til vrage.

Denne teori er bekræftet af andre noter i kaptajn Duhsts dagbog, der bl.a. viser, at han – medens han lå syg i Bangala den 17. september – modtog besøg af kaptajn Koch fra dampskibet *Roi des Belges*, og Koch nævnte intet om, at han havde Conrad ombord som næstkommanderende.

Florida blev repareret i Kinshassa og sejlede opad floden omkring den 19. oktober 1890, for på denne dato mødte kaptajn Duhst, som kom nedad floden i en hvalbåd, damperen i Pool'en, og Conrad var ikke ombord.

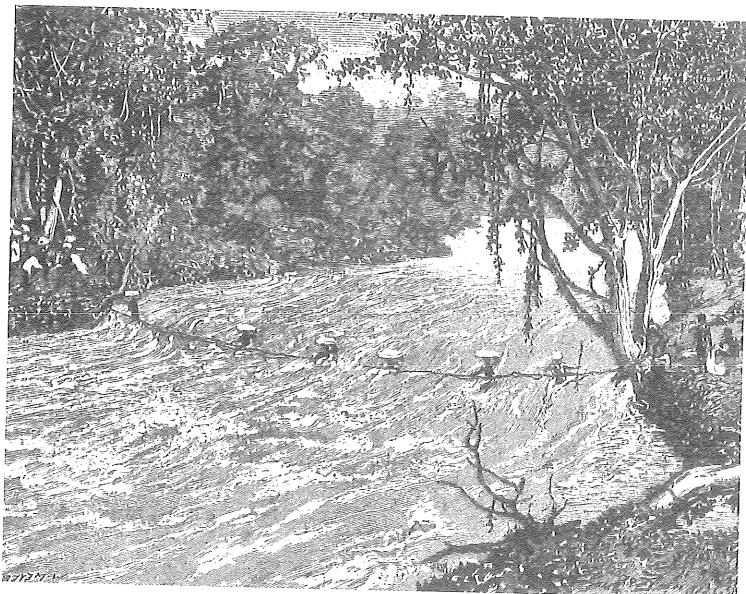
Den tredie damper tilhørende *Société Anonyme Belge* var under hele denne periode stationeret i Bangala og blev ledet af kompagniets agent, Hodister, der senere blev dræbt af araberne på Lomanifloden.

På denne måde er der gjort regnskab for hele selskabets flotille af dampere i perioden for Conrads ophold i Congo. Tilbage bliver der så en svag mulighed for, at han har ledsaget kaptajn Koch på *Roi des Belges* på en rejse til Stanleyville. Men ét er sikkert, at hvis han gjorde det, så bjærgede han ikke *Florida* – eller – såfremt han bjærgede *Florida*, så tog han ikke til Stanleyville ombord på *Roi des Belges*. Han kan ikke have gjort begge dele.

Jeg har læst Conrads *Mørkets hjerte* med betydelig omhu og analyseret dens indhold – en opgave, jeg skulle have visse forudsætninger for, da jeg – ligesom Conrad – har været sømand.

Ydermere har jeg – også ligesom Conrad – været i Congo, og endelig er jeg – også ligesom Conrad, men helt uden sammenligning – forfatter, og har som sådan indenfor det sidste års tid udgivet tre bøger, noveller og romaner. Men medens Conrad højst har tilbragt tre eller fire måneder i Øvre-Congo, har jeg tilbragt omkring otte år samme sted.

Jeg finder, at medens den første del af *Mør-*

Overgang over en flod på karavaneruten i Nedre-Congo. (J-T)
River crossing on the caravan route in the Lower Congo. (J-T)

kets hjerte – der omhandler hans engagement med kompagniet, hans udrejse og hans vanskeligheder med reparationen af damperen – bærer et umiskendeligt præg af personlig oplevelse, så bærer resten af historien – som ikke desto mindre er et fortræffeligt litterært arbejde – derimod tydeligt præg af ikke at være personlig oplevelse. Jeg er praktisk talt næsten overbevist om, at Conrad aldrig tog så langt opad floden, hverken til Stanley-Falls eller til noget andet mål for sejlads på nogle af Congos bifloder.

Beskrivelsen af stedet, hvor de finder Kurtz, passer ikke på Stanley-Falls, som på den tid var i hænderne på Tiboo-Tib, den arabiske slavehandler og hans sønner, og

Conrad nævner ingen arabere.

Han har måske været i Lusambo ved Kasai-floden eller opad Itchumberi eller Aruwimi floderne, men hvis det havde været tilfældet, ville han så ikke have nævnt farveforskellene i vandet og mange andre små pejlemærker eller pynter, som markerer omdrejningspunkterne væk fra hovedfloden og opad en eller flere af bifloderne?

Der er mange andre små detaljer i beskrivelsen af rejsen opad floden – eller rettere – mangelen på samme detaljer, hvilket værdi kun kan bedømmes af mig eller af en ligemand, hvilket praktisk talt har overbevist mig om, at hele denne del af historien er baseret på, hvad han har hørt af andre.

Jeg vil gerne gøre det klart, at jeg er en varm beundrer af Conrads kunst, men jeg er ikke desto mindre af den bestemte opfattelse, at han i nogen grad har været uretfærdig mod belgierne i Congo.

Mændene i den periode, folk som Lothaire, Delcommune og Dahnis, udførte et stort arbejde, begge med at undertvinge vilde og kannibalske stammer som Bangalernerne og ligeledes med at bekæmpe arabiske slavehandlere som Sefu og Rachid... De var ikke blide i deres metoder, og det er meget muligt, at nogle af dem mistede deres mentale ligevægt en smule i de barske omgivelser, i hvilke de måtte leve og kæmpe. Lothaire f.eks. var – ifølge Duhsts dagbog – en brutal fyr, men det er i lige så høj grad sikkert, at mange af disse mænd var helte.

Et andet punkt: I Conrads historie er Marlow nærværende, da Freeslevens knogler

bliver genfundet. Conrad var ikke nærværende ved denne begivenhed. Freisleben, dansk kaptajn og Conrads forgænger som fører af *Florida*, blev dræbt af indfødte ved Tchumberi i en diskussion om brænde eller friske forsyninger, men hans knogler blev genfundet den 24. marts 1890 af de to dampere, *Stanley*, ført af den danske kaptajn Madsen og, *Ville de Gand*, ført af kaptajn Duhst.

Damperne havde soldater ombord og nogle belgiske officerer, blandt dem var Lothaire, og der var en hel del skydning og afbrænding af indfødte hytter ved denne lejlighed.

Men på dette tidspunkt var Conrad endnu ikke ankommet til Congo, som hans egen dagbog viser. Han hørte sandsynligvis om dette af Duhst, da de to – begge syge – rejste i hinandens selskab og tilbragte mindst fem eftermiddage sammen i opholdshytterne på karavanevejen.

Duhst, der var på stedet, fortæller om græsset, der gror op gennem knoglerne i skelettet som lå, hvor det (kroppen /BB) var faldet. Både Duhst og kaptajn Madsen er stadig i live og er således i stand til at vidne.

Jeg gentager; *Mørkets hjerte* er efter min opfattelse – og jeg tror som tidligere sagt, at jeg har fortjent retten til at have en mening om denne sag – et vidunderligt stykke litteratur, men en del af den er altså ren fiktion, og i den del fortælles om hændelser og tidspunkter, som er delvis historiske. Det tegner et unfair billede.

Conrad indrømmer, at han havde en stærk antipati mod de belgiere, som han

mødte, og der er ingen tvivl om, at mange af dem – specielt disse, der kom ud som handelsagenter for *Société Anonyme Belge* – tilhørte en temmelig lav klasse af mænd. Man kan derfor kun beklage, at det ikke faldt i hans lod at havne blandt statens officerer, der tilhørte en meget højere klasse, og at han ikke blev længe nok og ikke kom langt nok omkring til selv at se og opleve de ting, han har skrevet om.

Mørkets hjerte ville ikke have sat noget til af sin litterære fortræffelighed ved at have været mere tro mod lokalkoloritten.

(Bragt med skriftlig tilladelse af forfatterens søn, Rolf Lütken, Bruxelles den 08. marts 1999).

Kommentarer til Lütkens artikel

Om Conrads notesbøger skriver Lütken, at den anden notesbog the *Up-river Book* ... »overhovedet ikke er en dagbog... men en samling notater vedrørende navigeringen på floden til supplerings af de dengang eksisterende, utilstrækkelige kort over floden«....

Jeg kan kun erklære mig helt enig i denne påstand, fordi jeg i min egen research om Congo utallige gange er stødt på udsagn om navigatører, der har ført Stanleys arbejde med kortlægning af flodnettet videre i både streg og tekst – hvilket bl.a. også bekræftes i Duhsts dagbog – og ligeledes gennem mundtlig overlevering fra skipper til skipper. Desuden er Handels- og Søfartsmuseet – foruden andre ting, der har tilhørt Duhst – i besiddelse af en kortbog *Dampskibsruiter paa Øvre Congo*, som Duhst har suppleret og kommenteret meget udførligt med både streger og tekst i Congo, og som derfor er med til at under-

bygge Lütkens (og min) påstand. Den her omtalte bog må betragtes som en parallel til Conrads *Up-river Book*.

Til det andet ømtålelige punkt i Lütkens artikel; om Conrad bragte FLORIDA flot ligesom Marlow i *Mørkets hjerte* eller om han sejlede med kapt. Koch ombord på ROI des BELGES helt frem til Stanley Falls, kan jeg kun anføre, at vi – set i »bagklogskabens ulidelige projektørlys« – i dag med sikkerhed ved, at Conrad var med Koch i Falls, og at Conrad i en periode på en halv snes dage i september 1890 førte ROI des BELGES, medens Koch var syg.

Det tredje springende punkt er, om Conrad forlod Congo i november eller december eller om han drog videre opad floden efter at være blevet rask i Vivi. I dag ved vi også, at han rejste syg »hjem« til England i løbet af december 1890.

For mig hersker der heller ikke den mindste tvivl om, at Conrad – i *Mørkets hjerte* – har anvendt noget af det, han har fået fortalt af andre. Et par oplagte eksempler er dels historien om Freieslebens tragiske skæbne og dels den figur, der optræder i romanens sidste tredjedel. Denne figur er beskrevet som en ung russer »klædt i farvestrålende lapper«, og ham har Conrad givetvis lånt af maskinist C. A. C. Christensen, der ankom til Congo i 1889 sammen med bl.a. Duhst (nævnt s. 19). Christensen mødte på karavanevejen englænderen Mr. Ward, der efter 2 års ophold i landets indre var iført »Kadettøj med store Lapper af ildrødt Flonel«.

Lütken skriver endvidere, at notater i Duhsts dagbog viser, at Duhst den 17. september ... »modtog besøg af kaptajn Koch

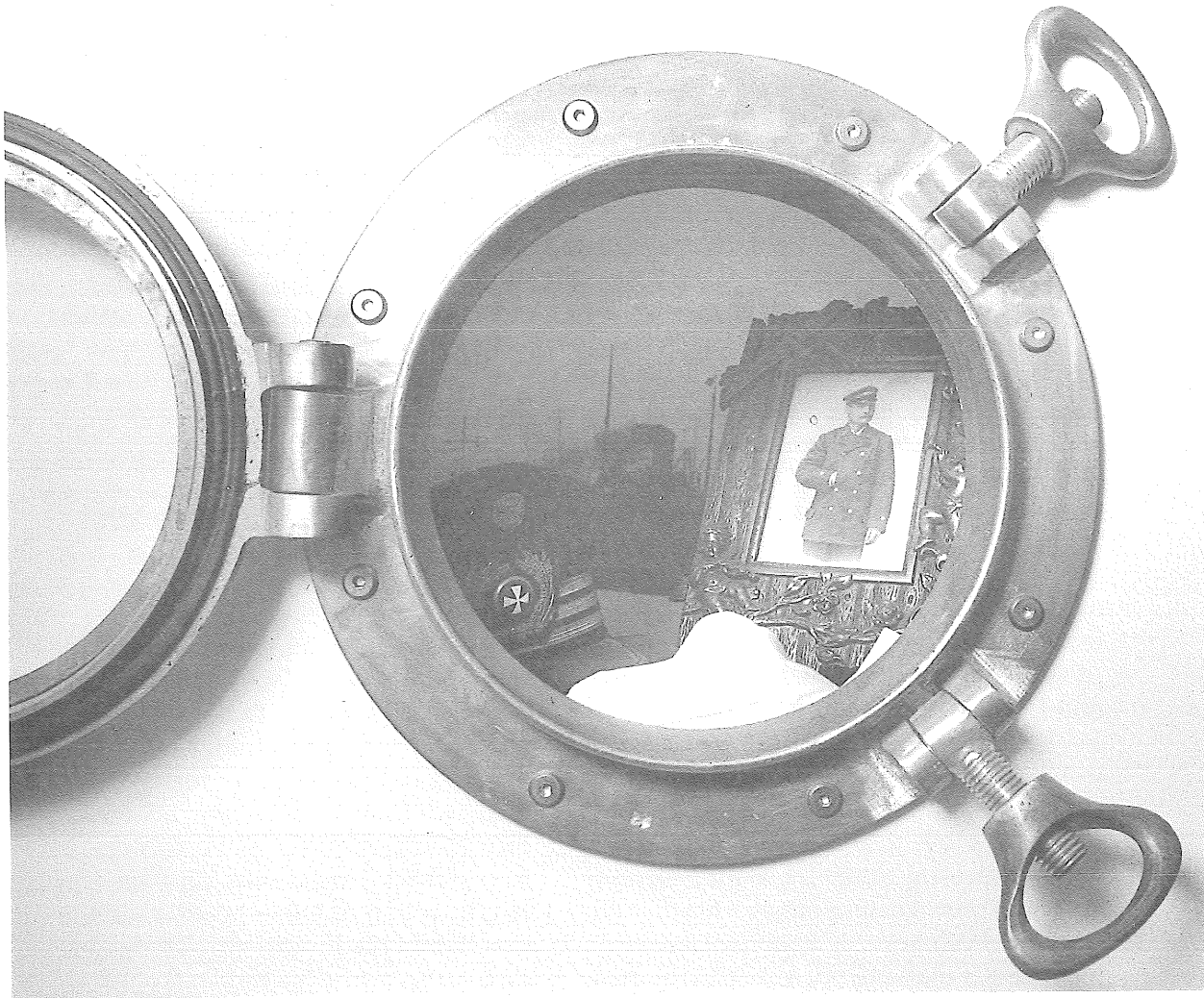
fra *Roi des Belges*, og Koch nævnte intet om, at han havde Conrad ombord som næstkommanderende.«... Dette må bero på en erindringsforskydning fra Lütkens side, idet Duhst i sin dagbog – 16. Septbr. – skriver, ...»“Roy des Belges” afgik herfra kl. 1 (13,00)«... og der står intet om Kochs besøg. Men da Koch utvivlsomt har besøgt Duhst – bare ikke den 17. september – skyldes Lütkens viden og udsagn sikkert, at Duhst selv har fortalt ham det – de var jo venner og veteraner i den danske Congo-forening.

Enkelte danske navigatørers biografier

Siegfried Heinrich Lauritz Duhst

Duhst blev født den 24. december 1859 i København. Hans fader, der var fuldmægtig hos C.C. Lohse & Delbanco, døde ung. Duhst var i øvrigt sønnesøn af Ferdinand August Dewhurst, der blev jur. kand. i 1830, flyttede til Dansk Vestindien, hvor han først blev plantagebestyrer på St. Croix og senere – i 1860 – ansat som landfoged på St. Jan, hvor han desuden bestred stillingerne som henholdsvis brandfoged og postmester.

Siegfried stak til søs som fjortenårig i 1873 og sejlede en årrække på de såkaldte 7 have med danske, engelske, amerikanske og tyske sejlskibe. Fire af disse skibe var hjemmehørende i Helsingør. Det var henholdsvis fregatskibene ST. ALBANS og PERCY samt barken J.H. LØWE, som han afmønstrede i København 1881, for derpå at læse til styrmand.

I køjet ses Siegfried Duhst i sin styrmandsuniform i DFDSs tjeneste efter hjemkomsten fra Congo. Hans kasket ligger til venstre og i forgrunden ligger hans hvide glacéhandsker hen over et metallhylster til hans personlige papirer. (Fotograferet af Kirsten Jappe i H&S udstilling »Fra damp til diesel«).

In the porthole Siegfried Duhst can be seen portrayed in his first-mate's uniform in the service of DFDS after his return from the Congo. His cap is on the left and in the foreground are his white kid gloves lying over a metal holder for his personal papers. (Photograph by Kirsten Jappe in the DMM exhibition »From Steam to Diesel«.)

Efter vel overstået eksamen gik Duhst atter til søs og denne gang med barken DANEBROG af Helsingør, indtil han lod sig lokke af eventyret og Stanley og underskrev en kontrakt, hvormed han bandt sig til tre års tjeneste (1 term) i den nyoprettede, uafhængige Congostat med fri rejse ud og hjem (også i tilfælde af sygdom). Om sin tid som flodskipper i Congo fortæller Duhst selv bedst i dagbogen ovenfor.

Klimatfeberen, som man kaldte den (gul feber, malaria, hæmaturi og dysenteri m.m.) sendte som bekendt Duhst hjem i »utide«, idet man skyndte sig at hjemsende syge for at begrænse statistikken over døde i Congo. Efter en forholdsvis kort rekreation blev Duhst ansat i DFDS, og i dette rederi sejlede han som kaptajn et par år indtil synet svigtede ham, hvorefter selskabets hovedrevision og skibsinspektion lagde beslag på hans arbejdskraft, gode samarbejdsevner og omgængelighed frem til 1924, hvor han gik af med pension.

I 1939 fejrede han 50 års jubilæum som Congoveteran og fik i den anledning føjet en sjælden guld-plakette til de to belgiske ordner, han havde i forvejen. Han anvendte sit otium på sin usvækkede, store interesse for søfart og har bl.a. bidraget med oplysninger om de skibe, han har sejlet med, til lods Gruelunds arkiv. Derudover var Duhst meget kultur- og lokalhistorisk interesseret. Til trods for den sygdom han pådrog sig i Congo, og som han blev hjemsendt på grund af, levede han forbavsende længe og helt frem til 1941, hvor han døde i en alder af 81 år.

Handels- og Søfartsmuseet erhvervede se-

J. H. F. Freiesleben, der – i et skænderi om brændte – blev dræbt af indfødte ved Tschumbiri. (J-T)
J. H. F. Freiesleben, who was killed by natives at Tschumbiri in a quarrel about firewood. (J-T)

nere, via en nabo ved navn Rudolph Munch, en del af Duhsts efterladenskaber, deriblandt den tidligere omtalte kortbog *Dampskibsruter paa Øvre Congo*. Desværre var Congo-dagbogen ikke imellem, men en nøjagtig afskrift kan jo også anvendes.

Johannes Herman Frederik Ferdinand Freiesleben

Freiesleben var født i Oldesloe den 1. marts 1861. Faderen var toldforvalter i Randers. Freiesleben begyndte sin karriere til søs ombord på Fanøskibe, der gik på langfart.

Han blev styrmand i 1880, hvorefter han atter gik til søs med forskellige handelsskibe. Derefter gjorde han i 4 år tjeneste i den amerikanske marine ombord på fregatten ESSEX.

I 1887-88 aftjente han sin værnepligt i den danske flåde og sluttede som reserveløjtnant, hvorpå også han søgte eventyret i Congo, hvortil han ankom i september 1889.

Efter den obligatoriske karavanetur blev han fører af en af SABs små dampere FLORIDA, og den 24. januar – 3 måneder efter hans ankomst til Congo – nåede han frem til brændeposten i Tschumbiri for at samle og laste brænde til den videre færd.

Freiesleben og maskinmesteren Scharffenberg sendte mandskabet i land for at skaffe brænde og gik selv igang med at spise frokost ombord. Hvad der derefter skete står ikke helt klart, da der ikke findes nogen nøgtern forklaring på hændelsen. Ifølge Scharffenberg var der opstået en strid (eller palaver, som det også blev kaldt) mellem de lokale indfødte og besætningen, fordi de lokale havde nægtet mandskabet at indsamle brænde. Freiesleben og Scharffenberg ilede skyndsomst i land for at bilægge striden, men pludselig faldt Freiesleben omkuld ramt af 2 geværkugler, hvorpå Scharffenberg – der var blevet lettere såret – flygtede ombord på damperen i al hast, idet han opgav alt håb om redning for Freiesleben. Derpå førte Scharffenberg FLORIDA til Bangala.

Fra Bangala udsendte man den 16. marts en hævnexpedition bestående af VILLE de GAND ført af Duhst og STANLEY ført af kapt. Madsen. Ombord på damperne

Ludvig R. Koch, den danske fører af sternwheeleren ROI des BELGES. Koch lærte Joseph Conrad at navigere på Congoflodnettet i løbet af de få måneder, Conrad var i Congo i slutningen af 1890.

(J-T)

Ludvig R. Koch, the Danish master of the stern-wheeler ROI DES BELGES. Koch taught Joseph Conrad to navigate on the Congo River network during the few months Conrad was in the Congo at the end of 1890.

(J-T)

befandt der sig i alt 6 hvide officerer samt 370 soldater under distrikskommissær Baerts og løjtnant Lothaires kommando... Hvad der videre skete er allerede berettet ovenfor i Duhsts Congo-dagbog under datoen den 24.-25. marts 1890...

Freiesleben blev begravet den 25. marts 1890 i nærheden af missionsstationen »Berghe-Sainte-Marie«.

Ludvig Rasmus Koch

Koch var født den 24. december 1865 i Rønnowsholm ved Hjørring, hvor faderen var forpagter. Koch tog navigationseksamen i Svendborg i løbet af 1885 og blev reserveløjtnant i flåden 1888.

L.R. Koch ankom til Congo samtidig med Freiesleben i september 1889. Efter den obligatoriske karavanetur blev han udkommanderet til hovedsagelig at befare Kassaifloden og var så i løbet af næsten hele 1. term skiftevis fører af 3 dampere fra SAB, henholdsvis GENERAL SANDFORD, ROI des BELGES og PRINCESSE CLÉMENTINE.

Det var ham og ingen anden, der lærte Joseph Conrad at navigere på Congofloden, idet Conrad var second (næstkommanderende) ombord på ROI des BELGES det meste af sit halve år i Congo bortset fra en kort periode på ca. en halv snes dage i september 1890, hvor han førte sternwheeleren under Kochs sygdom.

Conrad var altså også med helt over til Stanley Falls, hvilket han har beskrevet i sine *Sidste essays* (1927), og han var således også med til at hente Georges-Antoine Klein (Mr. Kurtz i *Mørkets Hjerte*) og til at få ham begravet, da han døde under returrejsten til Léopoldville.

I løbet af disse første tre år blev Koch såret to gange – begge gange under indfødtes overfald på fartøjet – den ene gang fik han et spyd i armen med en skrap betændelse til følge, og anden gang fik han en pil i den ene kind (apropos de af Conrad skildrede overfald i *Mørkets Hjerte*).

I sin anden term arbejdede Koch for selve Congostaten og førte herunder først

damperen VILLE d'ANVERS, derefter førte han en af délivrancerne og så igen førstnævnte skib, hvorpå han sluttelig fik kommandoen på VILLE de BRUGES. I denne sidste term var han meget plaget af sygdom, der fik så meget tag i ham, at han måtte rejse hjem til Danmark for denne gang at blive hjemme.

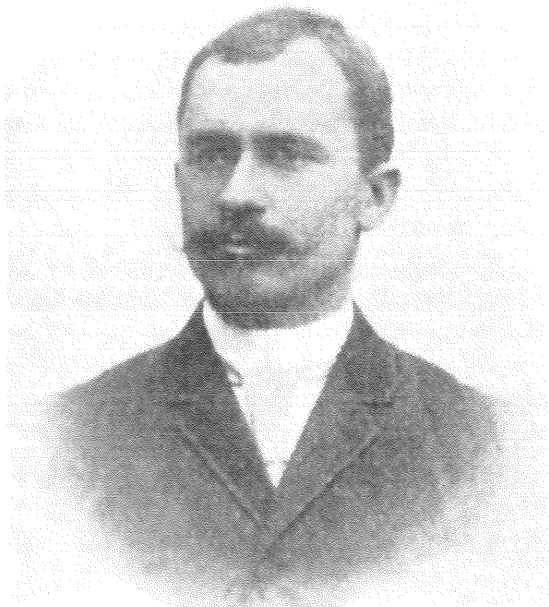
Efter sin hjemkomst og rekreation fik Ludvig Koch ansættelse i Østasiatisk Kompagni og blev bl.a. kaptajn på S/S PRINS VALDEMAR indtil skibet blev solgt i 1905 til Det Russisk Østasiatiske Kompagni, hvor det fik navnet LIVONIA.

Koch døde den 14. juni 1906 – knapt 41 år gammel – antagelig på grund af den/de sygdomme, han pådrog sig i Congo.

Hans Sigfred Lauritz Madsen

Madsen fødtes den 6. april 1859 i Nyrup ved Nykøbing Sjælland som søn af skibsreder og søkaptajn M. Petersen. Han blev reserveløjtnant i den danske flåde i 1885, og i 1888 blev han grebet af samme uimodståelige udlængsel efter det mystiske land i ækvatorzonen og lokket af eventyret ligesom en masse andre søfolk.

Den 25. Oktober 1888 satte han sine ben på Congos jord og blev straks – efter de sædvanlige strabadser på karavaneruten – udsøst til tjeneste på øvre floden ombord på STANLEY som second under den legendariske, svenske kaptajn Schagerström på en ekspedition, hvorunder de anlagde Basoko-stationen. Derefter gik Madsen ombord på en anden, ny lille damper VILLE de BRUXELLES, hvormed han sejlede helt op til Falls for at lære sejlruterne at kende.

Hans S. L. Madsen, dansk skibsfører på bl.a. STANLEY, der sammen med Duhst på VILLE de GAND sejlede til Tschumbiri for at hævne drabet på Freiesleben. (J-T)

Hans S. L. Madsen, Danish ship master on the STANLEY amongst other ships. He sailed to Tschumbiri on the VILLE DE GAND with Duhst in order to take revenge for the killing of Freiesleben. (J-T)

I 1889 blev han fører af STANLEY og deltog med den i rekognosceringer og kampe på Lomanifloden. I 1890 gik han med STANLEY og sammen med Duhst som fører af VILLE de GAND til Tschumbiri for at hævne drabet på Freiesleben, hvorpå de fandt og opsamlede Freieslebens levninger, som de derpå bragte til missionsstationen Berghé-Sainte-Marie. Samme år deltog Madsen med sit skib i ekspeditioner på Kassai-, Lulua- og Sankurufloederne til Luébo og Lusambo.

I 1891 sejlede han med viceguvernør Dhanis ombord opad Kwangofloden til Kingunchi, hvorefter han foretog en ny rejse til Kassai og Sankuru. Ind imellem sine sejladsere havde Madsen naturligt nok, ligesom så mange andre søfolk, fået feberen at mærke og tog så omsider hjem den 17. september samme år efter én term i Congostadens tjeneste.

Efter hjemkomsten blev han først fyrassistent ved Hanstholm Fyr fra den 1. maj 1892 og derefter underfyrmaster sammesteds fra den 1. november 1903. Den 1. oktober 1906 blev han fyrmaster ved Dueodde S. Fyr, og fra den 1. juli 1912 blev han fyrmaster ved Nordre-Røse Fyr.

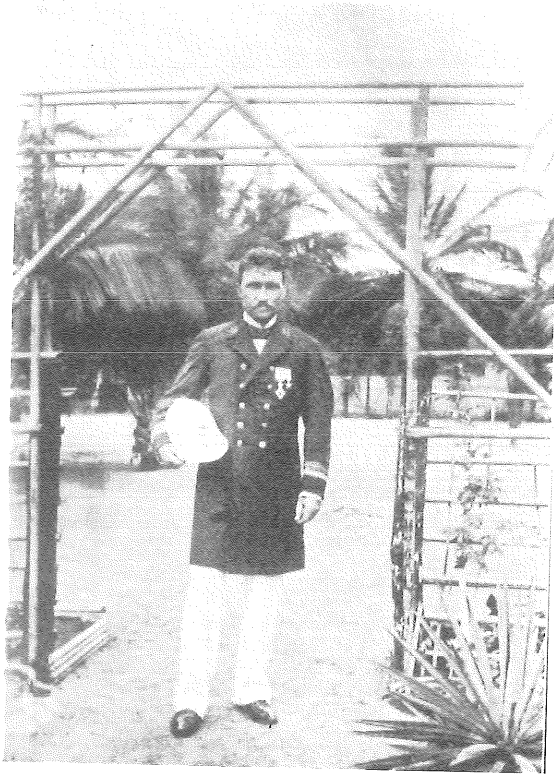
En langvarig eftersøgning fra min side i et forfængeligt håb om at lokalisere Madsens (og Kochs) Congo-dagbog har desværre ikke givet noget resultat, men jeg kan oplyse, at den sidste der – så vidt mig bekendt – opsøgte Madsen skriftligt, var en anden Congo-veteran ved navn Jürgen Jürgensen, og han meddelte i et brev stilet til Udvandrers-Arkivet den 17. august 1943:

...»Jeg har henvendt mig skriftligt til ham angående hans Dagbog, men han har ikke svaret på min Henvendelse. Da han er 84 aar gammel, meget utilnærmelig og desuden så døv, at han næsten ikke kan raabes op, lader jeg ham i Fred«....

Samme Jürgen Jürgensen var i øvrigt en udmærket forfatter, der har skrevet en række halvbiografiske romaner og mere end et halvt hundrede noveller om tiden i Congo.

Vigo Wright

Søkaptajn Vigo Wright, født den 3. februar 1856 i Helsingør (Øresundstoldens sidste

Skibsfører m.m. Vigo Wright fra handelshuset Wright i Helsingør. Wright førte bl.a. S/S HÉRON og var i mange år en særdeles vellidt havnekapitajn i Banana i Congoflodens munding. (J-T)

Ship master Viggo Wright from the business house of Wright in Elsinore. Wright was master of the S/S HERON amongst other ships and was for many years an especially popular harbour captain in Banana at the mouth of the Congo River. (J-T)

år), var søn af skibsklarerer Major Wright fra det store, kendte Wright'ske handelshus i Helsingør. Grundlæggeren var Vigos farfar Henry Wright, der som ganske ung kom til Helsingør fra Hull, udstod sin læretid hos købmanden Thomas Baildon og i 1791 opførte sit handelshus i Strandgade 86.

Dette hus lå i den østlige side af gaden i forbindelse med Havnegadekaréen, der blev delvis raseret og revet ned på grund af storbranden i 1938, hvor ilden opstod i hotel Prins Hamlet, og hvor der nu er parkeringsplads.

Jeg husker stadig denne nu forsvundne husrække og kan endnu se den for mig, dels fordi jeg lejlighedsvis allerede i et års tid havde hjulpet min ældre broder med uddelingen af *Helsingør Dagblad* i hele Strandgade, og dels fordi jeg netop i dette for gaden og Helsingør så skæbnesvangre år havde overtaget min broders avisplads – og måske netop også, fordi den natlige brand – især på grund af de menneskelige tragedier med omkomne og sårede – gjorde et chokerende, stort indtryk på mig.

Vigo Wright, der foruden en dansk styrmandseksamen også havde en engelsk skibsførereksamen, kom til Congo den 1. februar 1889 et par måneder før Duhst og et halvt år før Freiesleben – lokket af samme læsning (Stanley), af eventyret og af det ukendte.

Han blev først fører af HÉRON (omtalt ovenfor), faldt godt til i Congo og skabte sig hurtigt en karriere på grund af sin dygtighed, venlighed og ligefremme væremåde. Han var i en lang årrække havnekapitajn, lodskommandør og distriktskommisær i Banana, blev gentagne gange højt dekoreret og var vellidt af alle – belgiere som skandinaver.

Banana – beliggende yderst i flodmundingen – var et forholdsvis sundt sted grundet kystens behagelige klima med de velgørende, friske rensende briser – der i høj grad savnes længere oppe ad floden og

især i det indre af Øvre-Congo – hvilket kan være forklaringen på, at Wright slap for de farlige og plagsomme sygdomme, der ramte så mange andre skandinaviske navigatører i Congo.

Utallige nyankomne – måske især danske navigatører, maskinmestre og soldater – er blevet modtaget af Wright i Banana, hentet ombord i hans velholdte, hvidmalede båd, for så at være gæster i huset hos Vigo Wright og hans engelske frue den eller de

første dage i Congo, hvilket må have medvirket til at stille fremtiden og det nye land i et specielt tillokkende skær for de nyankomne.

Efterskrift

Musée Royal de l'Afrique ligger i Tervuren lige uden for Bruxelles. Dette prangende belgiske kolonimuseum – prangende både ude og inde – er kong Léopold II's private overdimensionerede museum og ligger

Forsamling af danske Congo-veteraner. I bageste række stående: Nr. 2 fra højre S. H. L. Duhst, nr. 5 fra h. Jürgen Jürgensen og nr. 3 fra v. Otto Lütken. I forreste række siddende: Nr. 1 fra højre C. V. R. Schönberg og nr. 4 fra h. Albert Christophersen, Stanleys ven og best man. (Foto: Kirsten Jappe, H&S arkiv)

Gathering of Danish Congo veterans. In the back row standing: Second from the right S. H. L. Duhst, fifth from the right Jürgen Jürgensen, and third from the left Otto Lütken. In the front row sitting: Furthest to the right C. V. R. Schönberg and fourth from the right Albert Christophersen, Stanley's friend and best man. (Photographed by Kirsten Jappe, DMM archives)

som et skammens mausoleum, en enorm skamstøtte over 23 års uafbrudt voldtægt og mord på et land og dets indbyggere – et land, der er ca. 50 gange så stort som Belgien.

Dette Kongelige centralafrikanske Museum bugner simpelthen af tyvstjalne kostbarheder og udstoppede vilde dyr – altsammen hjembragt fra Congo af Léopolds til døden trofaste hvide undersåtter og ikke af ham selv, for han satte aldrig sine ben i dette primitive land.

Foruden de mange udstoppede vilde dyr, såsom elefanter, næsehorn, flodheste, løver, pantere, krokodiller og pytonslanger for blot at nævne nogle få, rummer museet også verdens største insektsamling bestående af 12 millioner enkeltinsekter hjemtaget af samvittighedsfulde videnskabsmænd.

De mange montrer rummer fantastiske samlinger af fint kunsthåndværk; våben, musikinstrumenter, sceptre, masker og skulpturer en masse, og når man som dansker går rundt – helt tummelumsk og fuldstændig overvældet – og ser på sagerne, kan man ikke lade være at tænke: Dette har mange landsmænd været med til at virkeliggøre!...

Museet rummer også 13 specialbiblioteker med tilsammen mere end 85.000 bind beregnet for videnskabsfolk, der ikke kan styre deres nysgerrighed og trang til en dybere indsigt i – uden dog at røbe noget til udenforstående – hvordan verden engang hang sammen i et fjernt, hjemstøgt

rige, der stadig hjemsøges og farves af blod, ligesom mange andre riger rundt om os i verden. Men det er jo en helt anden historie – eller er det?

De besøgende går rundt og rundt, ligesom høje af en blodrus, og kan ikke få nok af at indsuge den fortidens magtbrynde, der ligefrem stråler ud fra alle genstande, vægge, søjler og guldbeklædte statuer, og ved gud om ikke der findes et par indskrifter på to rørende statuer anbragt på hver sin søjle; kvinde med barn og (hvid) mand med tilbedende slave (undskyld; indfødt), og på disse søjler kan den undrende, besøgende læse de forjættende og opbyggende ord: »Belgien hjælper civilisationen til Congo« og »Belgien skænker velstand til Congo«...

Hvilken himmelråbende mangel på blufærdighed i vore dage!...

Anmodning til artiklens læsere

Såfremt en eller anden slægtning til én af de ovenfor nævnte personer har læst artiklen og er i stand til at tilføje nye oplysninger – eller evt. har kendskab til andre eksisterende Congo-dagbøger og andet upubliceret materiale om Congo bedes vedkommende rette henvendelse – med henblik på et udvidet manuskript – til artiklens forfatter på Handels- og Søfartsmuseets bibliotek.

Noter

(Duhst)

- ¹ Major Parminter; chef i Vivi, havneby i Nedre-Congo ved Congo-floden lige overfor Matadi.
- ² Alexandre Delcommune arbejdede for handelselskabet Compagnie du Congo pour le commerce et l'industrie. Han var specielt hyret til at undersøge egnen mellem Nyangwe, Tanganyika og statens sydgrænse.
- ³ Village = landsby.
- ⁴ Ikke albion, men albino.
- ⁵ Snags = drivende træstammer.
- ⁶ Ikke Frejsleben, men Freiesleben.
- ⁷ Capt. Wright = Vigo Wright fra skibsklarererfamilien i Helsingør.
- ⁸ Kassai, biflod til Congo-floden.
- ⁹ ROI des BELGES, som Joseph Conrad året efter blev forhyret på under den danske skibsfører Ludvig Rasmus Koch.
- ¹⁰ FLORIDA, som Conrad muligvis skulle have bragt flot, og som indgår i fortællingen *Mørkets Hjerte*.
- ¹¹ Vankerchovens ekspedition til Nilen – se Jensen-Tusch: *Skandinaver i Congo*.
- ¹² Ipecacuanha er en urtemedicin anvendt mod dysenteri.
- ¹³ Mr. Klein = Kurtz fra *Mørkets Hjerte*.
- ¹⁴ Guvernør Coquilhat.

(Conrad)

- ¹⁵ Gosse var den nyudnævnte direktør i kolonistationen Matadi for selskabet *Société Anonyme pour le Commerce du Haut-Congo*.
- ¹⁶ Roger Casement (1864-1916) havde tidligere været i Congo i 1887, og han var nu i anden omgang ansat af Société som tilsynsførende for den planlagte jernbane, der skulle forbinde Matadi med Kinshasa.
Casement blev senere britisk vicekonsul for Congo, og i sin kamp mod undertrykkelse og udbytning af de indfødte udarbejdede han i 1903 en vidt udbredt, publiceret rapport om de

grusomheder, der vitterligt blev begået af belgiske kolonisatorer. Senere blev han også britisk konsul i Sydamerika og endog adlet.

Som irsk politiker skabte han fra 1913 en syd-irsk oppositionsgruppe, der krævede fuld uafhængighed fra Storbritanien. Han nægtede britisk militærtjeneste, sendte frivillige til den tyske hær og deltog med tysk hjælp i påskeopstanden i Dublin 1916. Derefter blev han både degraderet og hængt af briterne for landsforræderi.

- ¹⁷ Prosper Harou, en agent for Société (som også Conrad var ansat i), som ankom fra Europa med samme skib som Conrad.
- ¹⁸ Ubekendte, findes ikke omtalt i *Jenssen-Tusch*.
- ¹⁹ Fristaten Congo ansatte hyppigt Zanzibaritter som soldater eller politifolk. Zanzibaritterne var – ligesom Hausaerne – lejesoldater fra andre egne af Afrika og kom – som navnet mere end antyder – fra øen Zanzibar på Afrikas østkyst. De var mere effektive og ivrige i tjenesten end de hvervede soldater fra omkringboende stammer. De var også bedre betalt.
- ²⁰ Malafu er en meget yndet palmevin, der udvindes af olie- eller rafiapalmen. Når den er frisk, ser den omtrent ud som mælk, og den smager lidt i retning af sukker og mandler, men i løbet af kort tid – få timer – bliver den syrlig og sur.
- ²¹ En yard = 3 eng. fod = 91,44 cm.
- ²² Heyn var den nye chef for Selskabets station i Manyanga.
- ²³ Grunden til dette langvarige ophold er aldrig blevet forklaret fuldt ud, men mon ikke sygdom og pleje er tilstrækkelig forklaring.
- ²⁴ FLORIDA forliste den 18. juli, men blev bragt flot og slæbt tilbage til Kinshasa i løbet af fem dage. (N. Sherry, p. 41).
- ²⁵ Ipecacuanha er en urtemedicin anvendt mod dysenteri.

Kilder (utrykte)

Conrad, Joseph:

Congo-diary. – Congo 1890.

The Up-river Book. Commenced 3. August 1890. S/S »Roi des Belges«. – Congo.

Duhst, S.H.L.:

Congo-dagbog. – Congo 1890.

(Håndskrevet afskrift, Kbh. 1933).

Dampskibsruiter i Øvre Congo. 1890.

(Tegnede kort over Congoflodnettet med kommentarer. (H&S)

Notesbog med div. optegnelser om navigatører, skibe og Congoveteraner. (H&S)

Personlige papirer, attester m.m. (H&S)

Handels- og Søfartsmuseets arkiv og udstilling.

Lods Gruelunds arkiv. (H&S)

Udvandrer-Arkivet i Ålborg.

Litteratur

Conrad, Joseph:

En fremskudt post. – Martin, 1920.

Mørkets hjerte. – Fremad, 1956 og 1989.

Notes on life and letters (1921).

Last essays (1926).

Hall, Richard:

Stanley. An adventurer explored. –

Houghton Mifflin Company, Boston 1975.

Jenssen-Tusch, H.:

Skandinaver i Congo. – Gyld. Bhl./Nord. Forl.

Kbh. 1902-1905. (Dette er simpelthen **bogen** om Congo dengang – et utrolig grundigt og detaljeret værk).

Lagercrantz, Olof:

Färd med Mörkrets hjärta. –

Wahlström & Widstrand, 1987.

Lemaire, Ch.:

Voyage au Congo. – Bruxelles, 1897.

Lindqvist, Sven:

Udryd de sataner. - Gyldendal, 1993.

Sherry, Norman:

Conrad's Western World. –

Cambridge Univ. Press, 1971.

Stanley, Henry M.:

Congofloden og grundlæggelsen af

den Frie Congostat. – Kjøbenhavn 1885.

Tre år i Congo. Skildringer af P. Möller,

G. Pagels og E. Glerup. Sthlm. 1887-88.

Navigator in the Heart of Darkness

Summary

At the instigation of Professor Hunt Hawkins of the Florida State University, Tallahassee the author of the above article has spent many years searching archives all over Denmark as well as Belgium for diaries written by Danish navigators in the Congo during the period 1888-1895. Unfortunately, up until a couple of months ago his efforts were fruitless.

Emigration was the last thing the author associated with temporary work and residence in a foreign country, since most of the soldiers and sailors who applied for and got jobs in the independent Congo state of Leopold II usually only bound themselves to a 1-2 term of service (3-6 years) and seldom more, although one or two did stay a good deal longer. Fortunately the thought of emigration did cross my mind and – voilà – there was the key to the treasure chest.

The Emigration Records Office in Ålborg turned out to be the place which contained a lot of information and data about Danish Congo veterans, and suddenly one of the diaries the author had been looking for came to light. It turned out to be an exact hand-written copy of one of the sought-after diaries – perhaps the most important of them all – Captain Siegfried Heinrich Lauritz Duhst's original Congo diary, and what is more he had made the copy himself in 1933. Duhst was the master of the stern-wheeler VILLE DE GAND on the Congo River network.

The introduction to the article gives a short account of the establishment of the Congo Free State and of its rather complicated development helped amongst other things by the exploration and mapping of the Congo river carried out by Danish navigators based on Henry Morton Stanley's early notes from his many extensive trips through Central Africa.

This is followed by excerpts from Duhst's Congo diary from 1890 as well as Joseph Conrad's Congo diary from the same year – the two being respec-

tively transcribed and translated by the author. On top of this the diaries, which are good witnesses to the circumstances behind Leopold II's independent Congo state and conditions there, are compared and commented on. It so happens that Conrad was taught to navigate on the Congo River by the Danish captain Ludvig Rasmus Koch (1865-1906) on board the stern-wheeler ROI DES BELGES.

Duhst and Conrad spent five days in each other's company when both of them, sick with fever and dysentery, were carried out of the jungle each in their own hammock to a sea port, there to wait for a berth on a ship which could return them to their respective countries.

The author has also included his translation and commentary of an article published in the London Mercury in 1930 and written by another Danish navigator called Otto Lütken. Lütken spent eight years of his life as a skipper on the Congo River but at a later date than the other people mentioned above. He wrote his article after reading Joseph Conrad's Heart of Darkness and it therefore contains some criticism that can only be (partly) refuted by knowledge available in a later period (via Conrad's letters and essays). Lütken's article also claims that Conrad's tale The Heart of Darkness is partly based on what he heard during his six months in the Congo from Koch and Duhst and others besides.

Finally the article contains some data in the form of short biographies of 5 Danish navigators in the Congo in the period in question.

There is an epilogue concerning Musée Royal de l'Afrique, The Royal Central African Museum, which is located in Tervuren on the outskirts of Bruxelles, and which contains an incredibly large collection giving a more than full account of the Congo's cultural history and development into a civilised and Christian country under Leopold II